

Obilježja dijalekta u govoru odgojitelja u neposrednom odgojno-obrazovnom radu

Krnčević, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:600650>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Katarina Krnčević

**OBILJEŽJA DIJALEKTA U GOVORU ODGOJITELJA U
NEPOSREDNOM ODGOJNO-OBRAZOVNOM RADU**

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Katarina Krnčević

**OBILJEŽJA DIJALEKTA U GOVORU ODGOJITELJA U
NEPOSREDNOM ODGOJNO-OBRAZOVNOM RADU**

Diplomski rad

Mentor rada: izv. prof. dr. sc. Katarina Aladrović Slovaček

Zagreb, rujan 2023.

Sadržaj

1. Uvod	1
1. Jezični razvoj	2
1.1. Rani jezični razvoj i njegova obilježja	2
1.2. Teorije o usvajanju jezika	4
2. Usvajanje i učenje jezika u odgojno-obrazovnim ustanovama	7
2.1. Uloga odgojitelja u usvajanju govora	9
2.1.1. <i>Odgojiteljev govor</i>	10
2.1.2. <i>Poticanje govora u ranoj dobi</i>	11
3. Hrvatski jezik	13
3.1. Hrvatski standardni jezik	13
3.2. Hrvatska narječja, dijalekti i govori	15
3.2.1. <i>Štokavsko narječje</i>	15
3.2.2. <i>Čakavsko narječje</i>	16
3.2.3. <i>Kajkavsko narječje</i>	18
3.3. Višejezična komunikacija u ranoj dobi	19
4. Istraživanje	21
4.1. Metodologija istraživanja	21
4.2. Opis uzorka	21
4.3. Cilj i problemi istraživanja	22
4.4. Rezultati istraživanja	23
5. Rasprava i zaključak	42
6. Literatura	46
7. Prilozi i dodatci	48
7.1. Anketni upitnik <i>Dijalekt u govoru odgojitelja</i>	48
7.2. Popis grafikona	53

Sažetak

Djeca usvajaju jezik kroz proces usvajanja govora, a govorni razvoj počinje prije nego što dijete izgovori prvu riječ. Tijekom ranog jezičnog razvoja, iznimno je bitno da djeca u okolini imaju adekvatne govorne modele, zbog toga što većinom uče oponašajući. U hrvatskome jeziku isprepliću se različiti jezični idiomi – standard, narječja, dijalekti i mjesni govori. Autorica Pavličević-Franić (2005) navodi da istančano jezično izražavanje podrazumijeva sposobnost odabira primjerenog jezičnog idioma pa ovaj diplomski rad za cilj ima utvrditi koliko i na koji način odgojitelji koriste dijalekt u neposrednom odgojno-obrazovnom radu. Istraživanje je provedeno na uzorku od 232 odgojitelja iz cijele Hrvatske, izuzev Požeško-slavonske i Brodsko-posavske županije. Instrument istraživanja bio je anonimni anketni upitnik izrađen pomoću *Google forms* alata te je distribuiran putem elektroničke pošte svim registriranim predškolskim ustanovama u Republici Hrvatskoj. Provedeno istraživanje pokazuje da, iako većina odgojitelja izjavljuje da preferira korištenje standardnog jezika, stvarna komunikacija često uključuje kombinaciju dijalekta i standardnog jezika. Utvrđeno je i da odgojitelji smatraju prihvatljivim korištenje dijalekta u radu te da potiču različitost u dijalektima između djece i ne ispravljaju dijalektalni govor. Također, pokazalo se da se odgojitelji osjećaju dovoljno kompetentnima za svakodnevno korištenje standardnoga jezika u radu, ali i da smatraju kako bi bilo korisno imati edukaciju o korištenju istoga.

Ključne riječi: jezični razvoj, odgojitelj, dijalekt, narječja, okomita dvojezičnost

Summary

Children acquire language through the process of speech acquisition, and their speech development begins before they utter their first word. During early language development, it is crucial for children to have adequate speech models in their environment since they mostly learn by imitation. In the Croatian language, various linguistic idioms intertwine – standard language, dialects, regional dialects, and local speech. The author Pavličević-Franić (2005) states that refined linguistic expression entails the ability to choose an appropriate linguistic idiom. Therefore, the aim of this thesis is to determine to what extent and in what manner educators use dialect in direct educational work. The research was conducted on a sample of 232 educators from all over Croatia, except the Požeško-slavonska and Brodsko-posavska counties. The research instrument was an anonymous questionnaire created using the *Google Forms* tool and distributed via email to all registered preschool institutions in the Republic of Croatia. The conducted research shows that, although most educators claim to prefer the use of standard language, actual communication often involves a combination of dialect and standard language. The research found that educators consider the use of dialect in their work acceptable and encourage diversity in dialects among children without correcting dialectal speech. Additionally, it was revealed that educators feel competent enough to use the standard language in their work, but they also believe that it would be beneficial to have education on its usage.

Key words: language development, educator, dialect, dialects, vertical bilingualism.

1. Uvod

Jezik je ključno sredstvo komunikacije i jedna od osnovnih komponenti kulturnoga identiteta. Unutar odgojno-obrazovnih ustanova, a posebice u dječjoj ranoj dobi, jezični razvoj igra presudnu ulogu u formiranju temeljnih komunikacijskih vještina kod djece. No, jezična raznolikost, koja obuhvaća različite varijacije standardnoga jezika, predstavlja izazov za odgojno-obrazovni rad i ulogu odgojitelja u tom procesu. Često dijalekti, kao snažni odraz kulturnog i jezičnog naslijeđa, prožimaju odgojiteljev govor, a time i jezične obrasce koje djeca usvajaju. Odgojitelj djeci predstavlja uzor u mnogim segmentima njihova života, a govor je svakako jedan od njih. Upravo zbog toga bitno je da je svjestan svoje uloge te da bude adekvatan govorni model.

Autorica Pavličević-Franić (2005) navodi da istančano jezično izražavanje podrazumijeva, između ostalog, sposobnost odabira primjerenoga jezičnoga idioma, što podrazumijeva donošenje odluke o korištenju standardnoga (službenoga) jezika u određenim komunikacijskim situacijama te prepoznavanje trenutaka kada je prikladno i dopušteno koristiti lokalni, razgovorni ili drugi jezični izraz.

Iako postoje brojna istraživanja koja se bave jezičnim razvojem djece i ulogom odgojitelja, malo je pažnje posvećeno specifičnoj ulozi dijalekta u odgojno-obrazovnom radu. Također, često je u literaturi vidljivo da se, pri definiranju standardnoga jezika, škole spominju kao jedna od komunikacijskih situacija u kojima ga je potrebno koristiti. Međutim, za vrtiće nije utvrđeno nikakvo pisano pravilo, stoga se postavlja pitanje treba li se u vrtićima težiti komunikaciji na standardnome jeziku ili, pak, dati važnost dijalektalnom izričaju.

Ovaj rad pokušava istražiti koriste li se i na koji način odgojitelji dijalektom u neposrednom odgojno-obrazovnom radu. S tim ciljem, provedeno je istraživanje putem ankete, koje je detaljno opisano na kraju rada. Teorijski dio ovog rada opisuje jezični razvoj kod djece te objašnjava usvajanje i učenje jezika u odgojno-obrazovnim ustanovama. Naime, razumijevanje faza jezičnog razvoja kod djece, teorija o usvajanju jezika i utjecaja okoline na jezični razvoj omogućuje bolje razumijevanje kako dijalektalna obilježja mogu utjecati na komunikaciju između odgojitelja i djece. Također, s obzirom na raznovrsnost jezičnih oblika koji se koriste u različitim regijama i sociolingvističkim kontekstima, u radu se donosi pregled hrvatskoga jezika i njegovih različitih jezičnih idioma.

1. Jezični razvoj

1.1. Rani jezični razvoj i njegova obilježja

Usvajanje i učenje bilo kojeg materinskog jezika, pa tako i hrvatskoga, uključuje stjecanje vještina upravljanja apstraktnim sustavom znakova koji omogućuje sporazumijevanje. Sporazumijevanje uključuje slanje i primanje poruka te razmjenu različitih sadržaja poput misli, osjećaja, iskustava i doživljaja (Aladrović Slovaček, 2019). Postoje različiti načini sporazumijevanja, kao što su: govor, pisana riječ, pokreti, dodiri, pantomima, pogledi, plač, slike, glazba i mirisi. Jezik je najčešći i najpotpuniji oblik sporazumijevanja među ljudima, bilo usmenim ili pismenim oblikom. Kroz jezik kao sustav znakova, usvajamo znanja, šaljemo i primamo poruke, izražavamo misli i ideje, iskazujemo osjećaje, razvijamo kreativnost, oblikujemo moguće svjetove i socijaliziramo se (Šego, 2009). Ferdinand de Saussure (prema Šego, 2009), opisao je razliku između jezika i govora, naglašavajući da je jezik organizirani sustav znakova (*la langue*) koji je prvenstveno društvena tvorevina, dok je govor praktična realizacija jezika (*parole*) ili jezik u uporabi. Jezik predstavlja potencijal, dok je govor njegova konkretizacija. Pavličević-Franić (2005), parafrazirajući de Saussurea, objašnjava odnos jezika i govora te definira jezik kao organizaciju govora, omogućujući njegovu realizaciju u zvučnoj formi. Jezik se može u užem smislu opisati kao apstraktan sustav znakova i pravila kojima se ti znakovi kombiniraju radi sporazumijevanja i prijenosa informacija.

Djeca usvajaju jezik kroz proces usvajanja govora, pri čemu govorni razvoj počinje prije nego što dijete izgovori prvu riječ. Roditelji kao najbliži komunikacijski partneri otkrivaju elemente značenja u ranim glasovnim i ponašajnim obrascima djeteta. Iako ta komunikacija nije jezična, dijete se počinje izražavati glasanjem i oponašanjem odraslih već od šestog tjedna života (Pavličević-Franić, 2005). Slično govore autori Vrsaljko i Paleka (2018), navodeći kako usvajanje jezika započinje u trenutku kada novorođeno dijete i majka uspostave međusobnu vezu koja će biti osnova za komunikaciju sa svijetom i iz koje će proizaći djetetova sposobnost svladavanja glasovnog i gramatičkog sustava jezika. Na taj način, dijete počinje razumijevati svijet koji ga okružuje i shvaća da jezik može koristiti kako bi izrazilo svoje potrebe i želje. Brojni autori navode kako se proces jezičnog razvoja može podijeliti u dvije faze – predjezično (predverbalno) razdoblje te jezično (verbalno) razdoblje. Prema Pavličević-Franić (2005) prva faza traje od rođenja do okvirno prve godine života, a

druga traje načelno do 3-3.5 godine. Velički i Katarinčić (2011) također navode isto za prvu, neverbalnu fazu, dok za verbalno razdoblje tvrde da traje do automatizacije govora, odnosno do oko desete godine. Ipak, sve autorice se slažu da razvoj govora traje praktički cijeli život, kroz bogaćenje rječnika, kultiviranje govora i slično. U predjezičnoj fazi, dijete prolazi kroz nekoliko faza vezanih uz realizaciju glasova, počevši od refleksivnog glasanja, preko gukanja do vokalizacije i brbljanja. Tijekom ove faze, dijete oblikuje svoj glasovni sustav, počevši s usvajanjem samoglasnika, a zatim i suglasnika (Pavličević-Franić, 2005). U jezičnoj fazi, koja počinje oko prve godine, dijete usvaja jezične elemente kao što su intonacija i ritam materinskog jezika. U ovoj fazi počinju i prve prave riječi. Dijete aktivno usvaja fonemski sustav svog jezika, najprije usvajajući zvukove koje čuje u svom okruženju. Uz razvoj leksikona, dijete također usvaja gramatičke elemente svog jezika, poput morfoloških promjena i sintaktičkih struktura (Pavličević-Franić, 2005).

Velički i Katarinčić (2011) navode da bi dijete do polaska u školu trebalo pravilno izgovarati sve glasove materinskoga jezika. Međutim, napominju da, iako većina djece slijedi ovakav tijek jezičnog razvoja, brzina usvajanja jezika ovisi o različitim čimbenicima, kao što su kultura u kojoj odrasta, osobnost djeteta, zdravstveno stanje, itd. Iz tog razloga, Apel i Masterson (2004) tvrde kako među djecom uvijek postoje razlike, pa isto vrijedi i za govorno-jezični razvoj. Upravo zbog toga, napominju da je u promatranju i prosuđivanju usvajanja jezika kod djece potrebna fleksibilnost. Istraživanja su pokazala da postoji mnogo karakteristika koje značajno utječu na razvoj jezika kod djeteta. Među tim čimbenicima ubrajaju se djetetov rod (djevojčice često napreduju u govoru brže od dječaka), broj djece u obitelji, njihov redoslijed rođenja (prvo dijete obično progovara brže od drugog), interakcija roditelja i drugih ukućana s djetetom (uključujući koliko mu pružaju pažnju i komuniciraju s njim), tip obiteljskog okruženja (bilo da je dijete kod kuće ili u ustanovi, tko ga čuva), jezična sredina u kojoj se dijete nalazi (bilo jednojezična ili višejezična), način komunikacije (koristi li tepanje ili odrasli govor), te društveni status i obrazovanje roditelja (Aladrović Slovaček, 2019, prema Jelaska, 2007).

Rani jezični razvoj interesirao je brojne autore kroz povijest, a prvo razdoblje istraživanja dječjeg jezika obilježili su dnevници, koje su najčešće vodili roditelji. Nakon toga, stvara se potreba za konkretnijim opisivanjem dječjega jezika i uspostavljanja općih načela jezičnoga razvoja pa, sukladno tome, nastaju različite teorije o usvajanju jezika (Kuvač i Palmović, 2007).

1.2. Teorije o usvajanju jezika

Jezično usvajanje postalo je značajno područje unutar lingvistike pedesetih godina dvadesetog stoljeća. Zasluga za to pripada N. Chomskom i njegovoj generativnoj gramatici, koja je postavila zahtjev da lingvistička teorija ne bude samo opisna, već i objasnidbena. Cilj te teorije jest objasniti kako govornik razumije i stvara rečenice u svom jeziku te kako dijete može brzo usvojiti jezična pravila, i to bez formalnog podučavanja, čak i prije potpunog razvoja svojih kognitivnih sposobnosti (Kuvač i Palmović, 2007). Kroz istraživanje usvajanja jezika, lingvisti, psiholingvisti i sociolingvisti su razvili nekoliko teorija, koje se mogu pojednostavljeno podijeliti na iskustvene (empirističke), urođene (nativističke) i spoznajne (kognitivne) pristupe.

- *Bihevioristički pristup* je pokušaj sistematičnog tumačenja jezičnog usvajanja temeljen na biheviorističkoj teoriji. B.G. Skinner, vodeći biheviorist, opisuje u svojoj knjizi *Verbalno ponašanje* kako djeca usvajaju jezik. Bihevioristi smatraju da je jezik naučeno ponašanje koje se razvija putem asocijativnih veza između podražaja i odgovora. Prema njima, jezik i govor se uče imitiranjem odraslih, učenjem po modelu. Djeca slušaju model i oponašaju ono što su slušno percipirali, koristeći metodu pokušaja i pogrešaka te poticaja i ponavljanja. Na taj način, djeca usvajaju jezične strukture i postižu napredak u svojem razvoju govora (Aladrović Slovaček, 2019). Prema Skinneru, temelj svakog učenja je potkrjepa, odnosno događaj koji utječe na to da se neko ponašanje ponovno pojavi. Kada govorimo o jezičnom razvoju, potkrjepa kod djece je roditeljeva pohvala, koja će ga potaknuti da nastavi izgovarati riječi na način na koji je izgovorilo kada je došlo do pohvale. (Kuvač i Palmović, 2007). S druge strane, može doći i do negativnog potkrjepljenja, odnosno niječne reakcije govornog modela ukoliko dijete oblikuje gramatički neispravan i netočan izričaj (Pavličević-Franić, 2005). Međutim, kritičari ovog pristupa, poput N. Chomskog i W. O'Gardya, ističu da je oponašanje ograničen i spor proces te da djeca usvajaju jezik brzo i bez eksplicitnog učenja. Oponašanje ne može objasniti cjelokupno jezično usvajanje, jer postoje dijelovi jezika koji se ne mogu oponašati, kao što su rečenice, te mnoge nove riječi i izrazi s kojima se djeca susreću tijekom učenja jezika (Aladrović Slovaček, 2009).

- *Nativistički pristup*, kojeg je predstavio N. Chomsky, ističe da je jezik nesvjesno urođeno znanje koje je prisutno kod izvornih govornika. Djeca se rađaju s jezičnim mogućnostima i općim znanjem jezika, a da bi se taj jezik razvio, potrebno je izložiti djecu jeziku okoline. Chomsky tvrdi da je jezično usvajanje zapravo usvajanje gramatike, te da su sva djeca sposobna usvojiti svoj materinski jezik bez obzira na razlike među njima i jezicima kojima su izložena (Aladrović Slovaček, 2019). Prema Chomskom, jezikom se ovladava zahvaljujući urođenim sklonostima, uz pomoć kojih djeca brzo usvajaju strukturu jezika kojem su izloženi, unatoč tome što nisu u potpunosti kognitivno razvijeni (Pavličević-Franić, 2005). Chomsky takav urođeni mehanizam naziva *Language acquisition device (LAD)* ili *mehanizam za usvajanje jezika (MUJ)*. (Kuvač i Palomović, 2007). Generativna gramatika smatra da odrasli govornici mogu stvarati i razumjeti neograničen broj rečenica koje nikada prije nisu čuli, što znači da su, naučivši taj jezik, stekli određenu sposobnost da ga stvaralački upotrebljavaju. Ovaj pristup sugerira postojanje unutarnjih spoznajnih struktura koje omogućuju kreativnu upotrebu jezika. Kritičari nativističke teorije smatraju da nije empirijski provjerljiva pa je stoga i neutemeljena te da ne može u potpunosti objasniti sve aspekte dječjeg jezičnog razvoja (Aladrović Slovaček, 2019).
- *Kognitivistički pristup*, čiji je začetnik D. I. Slobin, objašnjava da su mnogi jezični oblici povezani s kognitivnim sposobnostima te je usvajanje jezika ostvarivo onoliko koliko jezični oblici mogu biti uklopljeni u kognitivne pojmove koje dijete posjeduje (Pavličević-Franić, 2005). Jean Piaget, predstavnik kognitivnih teorija, naglašava da je spoznaja ključna za učenje općenito, uključujući i jezični razvoj. Piaget smatra da je jezik sredstvo za razmišljanje i da njegovo pojavljivanje ovisi o razini senzomotoričke inteligencije u ranim fazama djetetovog života. Vygotsky, nakon rasprave o Piagetovim idejama, zaključuje da jezik igra važnu ulogu u razvoju djetetove misli i da su razvoj mišljenja i jezični razvoj međusobno povezani. Vygotsky također ističe važnost odraslih u dječjem razvoju te smatra da su odrasli, posebno roditelji, sredstvo kojim djeca rješavaju probleme spoznaje. On vjeruje da je učenje urođeno, dok je ono izvanjsko kulturološko. Piaget razvoj djeteta dijeli na nekoliko stadija: senzomotoričko razdoblje (rođenje do 2. godine), predoperacijsko razdoblje (2. do 7. godine), faza konkretnih operacija (7. do 11. godine) i faza formalnih operacija (adolescencija do odrasle dobi). Svako razdoblje ima svoje karakteristike i postignuća. Senzomotoričko razdoblje obilježeno je senzomotoričkom

inteligencijom, dok predoperacijsko razdoblje uključuje upotrebu simboličkih reprezentacija u razmišljanju. Konkretni operacijski stupanj uključuje manipulaciju konkretnim objektima, dok se u fazi formalnih operacija koriste apstraktne operacije i logičko zaključivanje (Aladrović Slovaček, 2019). Prema Piagetovoj teoriji, bitan uvjet za djetetovu uspješnost u komunikaciji i upotrebi jezika jest prelaženje egocentrizma u predoperacijskom razdoblju, što mu omogućuje da preuzme tuđu perspektivu i razumije da drugi imaju vlastita uvjerenja, želje, namjere i iskustva (Tutnjević i Savić, 2019).

- *Konekcionistički pristup* razlikuje se od teorije nativizma u pogledu jezičnog usvajanja. Umjesto da vjeruju u urođene mehanizme specifične za jezik, pobornici konekcionističke teorije naglašavaju ulogu općih spoznajnih sposobnosti djeteta. Naprimjer, dječja gramatika poopćavanja u hrvatskom jeziku, poput izraza *hoćem* i *možem* u tvorbi prezenta, objašnjava se putem ovog modela. Konekcionistička teorija, naime, objašnjava da djeca usvajaju jezik putem „ključeva“ umjesto gramatičkih kategorija koje se nalaze u gramatikama (Aladrović Slovaček, 2019). Za koneksionistički model usvajanja jezika ključno je razumijevanje procesa usvajanja jezika, posebno u kontekstu pogrešaka koje dijete čini, pri čemu su naročito značajni nepravilni oblici glagola ili imenica. Prema koneksionističkom modelu, očekuje se da bi broj točnih gramatičkih oblika slijedio oblik slova U, kako dijete napreduje u razvoju jezika. Na početku, dijete koristi točne oblike za pojedine nepravilne glagole. Kako se jezični razvoj odvija, dijete sve više primjenjuje jezična pravila i na nepravilne glagole. Rezultat toga bit će gramatička poopćavanja, što dovodi do povećanja broja pogrešaka i smanjenja broja točnih gramatičkih oblika. Kako dijete nastavlja napredovati u jezičnom razvoju, postupno će usvojiti točne oblike nepravilnih glagola, što će rezultirati smanjenjem broja pogrešaka i povećanjem broja točnih oblika. Ako bismo prikazali broj točnih oblika ili njihov omjer grafički, oblik krivulje bio bi sličan slovu U (Kuvač i Palmović, 2007).
- *Funkcionalistički pristup* ističe simboličku dimenziju jezika kao suštinsku, dok se gramatika smatra samo izvedenicom. Prema funkcionalistima, mogućnost simboličke komunikacije predstavlja posebnu biološku prilagodbu kod ljudske vrste, dok je gramatički aspekt jezika proizišao iz povijesnih procesa gramatikalizacije koji su oblikovali različite gramatičke strukture (Aladrović Slovaček, 2019). Prema ovom pristupu, djeca su biološki predisponirana za usvajanje jezika, ali ne u smislu

postojanja urođenih sintaktičkih pravila, već na općenitiji način. Naime, kroz biološku evoluciju ljudi su razvili sposobnost za dijeljenje pažnje, surađivanje i komunikaciju, kulturalno učenje od drugih, stvaranje apstraktnih kategorija i shema putem generalizacije na osnovu naučenog te obradu vokalno-auditivnih informacija na način jedinstven za čovjeka (Tutnjević i Savić, 2019). Umjesto postojanja univerzalne gramatike, naglasak je na procesu jezičnoga usvajanja, gdje djeca uče jezične konstrukcije putem općih kognitivnih procesa. U ranom razvoju, djeca se fokusiraju na konkretne dijelove jezika, kao što su riječi ili naučene konstrukcije, prije nego što razviju apstraktne kategorije i sheme gramatike odraslih govornika. Učenje jezika uključuje procjenu namjera u komunikaciji i pronalaženje uzoraka, kao i kognitivne procese poput kategorizacije, formiranja shema i uzoraka te statističkog učenja i učenja analogijom. Funkcionalistički pristup odbacuje ideju faza jezičnog razvoja i ističe individualne razlike u stupnjevima jezičnog usvajanja, koje su povezane s jezičnim karakteristikama i izvanjezičnim promjenama (Aladrović Slovaček, 2019).

2. Usvajanje i učenje jezika u odgojno-obrazovnim ustanovama

Europska komisija (2006) je, u svrhu poboljšanja obrazovanja u Europi, donijela dokument *Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje*. Time su istaknuli osam kompetencija, za koje smatraju da ih svi pojedinci trebaju za osobno ispunjenje i razvoj, aktivno građanstvo, socijalnu inkluziju i zapošljavanje. Prva od navedenih kompetencija je komunikacija na materinskome jeziku koja obuhvaća izražavanje misli, osjećaja, činjenica i mišljenja u usmenom i pisanom obliku te kreativne jezične interakcije u različitim društvenim situacijama. To zahtijeva poznavanje jezičnih funkcija, vokabulara i gramatike te sposobnost prilagodbe komunikacije kontekstu. Također, važan je pozitivan stav prema jeziku i spremnost za konstruktivni dijalog s drugima.

Komunikacija na materinskom jeziku važan je dio obrazovanja u Republici Hrvatskoj pa se usvajanje takve kompetencije ističe u važnim dokumentima za rani odgoj i obrazovanje, kao što su *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* (2011) te *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* (2015).

Autorica Pavličević-Franić (2005) navodi da dijete ulazi u jezičnu komunikaciju tako što sluša i oponaša odrasle govornike, a zatim uključuje procese ponavljanja, razumijevanja i smislenog progovaranja. Nakon predškolskog razdoblja, u školskoj dobi razvijaju se složenije jezične aktivnosti poput čitanja i pisanja. Učenje jezika, kako u ranom razvoju tako i u školi, temelji se na poticanju i razvoju četiriju osnovnih jezičnih djelatnosti: slušanja, govorenja, čitanja i pisanja. Učenje jezika uključuje procese poput razumijevanja namjera, pronalaženja uzoraka, kategorizacije, formiranja shema i statističkog učenja. Ove jezične aktivnosti razvijaju se prema određenom redoslijedu: slušanje, razumijevanje, govorenje, čitanje, pisanje i prevođenje.

Tijekom nastavnog procesa važno je imati na umu da se jezične djelatnosti ne razvijaju izolirano, već su međusobno povezane. Kako bi se uspješno koristio jezikom u komunikaciji, osoba mora biti sposobna slušati, govoriti, razumjeti, čitati i pisati. Neke jezične sposobnosti su urođene, poput slušanja i govorenja, dok se druge djelatnosti, poput čitanja i pisanja, trebaju poticati i uvježbavati. Nastavni proces trebao bi se usredotočiti na razvijanje jezičnih vještina i sposobnosti kroz svjesne, didaktički oblikovane i sustavne vježbe. Učenje i usvajanje jezika preklapaju se i međusobno se nadopunjuju, stvarajući individualni jezični razvoj svakog pojedinca (Pavličević Franić, 2005).

U predškolskom razdoblju, naglasak je na tome da djeca uče čineći, konstruirajući i sukonstruirajući vlastitu stvarnost. Na isti način, prema brojnim autorima, djeca u vrtiću uče i govoriti. Velički (2009) ovu tvrdnju potkrjepljuje citatom: „Najvažnije od svega je da dijete uči čineći. Puzati ono uči puzajući. Hodati ono uči hodajući, a govoriti govoreći...“ (Dryden i Vos, 2001:231, prema Slunjski, 2006: 24). Takav pristup podrazumijeva da je dijete u aktivnoj ulozi, dok je uloga odgojitelja reaktivna, odnosno usmjerena prema pružanju neizravne podrške djetetovu učenju kroz stvaranje fizičkog i socijalnog okruženja koje potiče učenje kroz činjenje i sudjelovanje (Velički, 2009, prema Slunjski, 2006).

U procesu usvajanja jezika kod djece, odgojitelji zauzimaju izuzetno značajno mjesto jer njihova interakcija, govor i pristup igraju ključnu ulogu u oblikovanju jezičnog razvoja djece. Stoga je od iznimne važnosti da odgojitelji budu potpuno svjesni utjecaja svog govora te razumiju duboku važnost koju imaju u podržavanju i poticanju optimalnog jezičnog napretka kod djece.

2.1. Uloga odgojitelja u usvajanju govora

Odgojitelj ima ulogu stvaranja stimulirajućeg okruženja za sve aspekte djetetova razvoja, uključujući i razvoj govora. Kvalitetno okruženje za poticanje govora ne samo da podrazumijeva "prostor za govor" koji dopušta djetetu izražavanje u manjim grupama, u paru ili pred cijelom skupinom, već i obogaćivanje tog okruženja kvalitetnim jezičnim sadržajima. Velički (2020) ističe da je iznimno bitno djeci omogućiti „prostor za govor“ koji prvenstveno stvara osjećaj prihvaćenosti, razumijevanja i ljubavi, doprinoseći tako njihovom pozitivnom razvoju u svim aspektima, pa tako i u pogledu govora. Dijete bi trebalo osjećati da može slobodno izraziti svoje misli i osjećaje u skupini, bez straha od ismijavanja, nerazumijevanja ili zanemarivanja. Treba im se pružiti prilika za razgovor na standardnom jeziku ili dijalektu, glasno ili tiho, ekstrovertirano ili introvertirano. Kvalitetna komunikacija i razmjena iskustava sami po sebi imaju veliku vrijednost. Također, "prostor za govor" omogućuje djeci da percipiraju i razumiju govor te da razvijaju sposobnost shvaćanja značenja putem auditivnog iskustva.

Kroz rad u dječjem vrtiću može se znatno doprinijeti unapređenju jezičnih vještina i razvoju govora djece. Svako dijete koje dolazi u vrtić donosi sa sobom svoje jedinstvene različitosti i posebnosti koje proizlaze iz njegove okoline. Djeca u vrtiću koriste rječnik iz svojih obitelji, ali isto tako usvajaju rječnik potreban za svakodnevnu komunikaciju i tematske rječnike. Važno je zato da odgojitelj iskoristi svaku priliku kako bi obogatio dječji rječnik te potaknuo dijete da pravilno imenuje stvari (Vrsaljko i Paleka, 2019).

Također, Velički i Katarinčić (2011) napominju kako je bitno da odgojitelj kontinuirano provodi samorefleksiju na ponašanje i postupke, što uključuje i propitivanje svog govora. Isto tako, važno je da preispita govor koji nudi djeci te govorno-jezične i književno-umjetničke sadržaje kojima okružuje djecu.

Odgojiteljev rad zahtijeva visoke razine vještina komunikacije i govorništva, što je mnogima izazovno, zahtjevno i teško. Istraživanja pokazuju da su odgojitelji svjesni uloge koju imaju za razvoj govora kod djece, ali da se ipak ne osjećaju dovoljno kompetentnima te da im je potrebno više znanja i iskustva unutar toga područja (Vignjević, 2020).

2.1.1. Odgojiteljev govor

Da bi uspješno obavljao svoju odgojno-obrazovnu djelatnost, odgojitelj treba imati brojne kvalitete. Gotovo najvažnije među njima su razvijene govorničke i komunikacijske sposobnosti, s obzirom na to da se prožimaju kroz sve aspekte rada. Lučić (2007) naglašava da je važno da odgojitelj ima razvijene komunikacijske sposobnosti zbog toga što „ mu omogućuju uspostavljanje suradničkih odnosa s djecom i njihovim roditeljima prožetih međusobnim povjerenjem i sporazumijevanjem“ (Lučić, 2007: 158).

Danas se razmišljanje o riječima odgojitelja, njihovoj komunikaciji s djecom i drugim sudionicima odgoja i obrazovanja, kao i njihovom govoru, uglavnom provodi kroz pedagošku komunikologiju. U ovom pristupu, riječi se promatraju kao sredstvo komunikacije kojim se gradi međuljudski odnos u procesu odgoja i obrazovanja. Kroz takvu komunikaciju, odgojitelji uspostavljaju suradnički odnos s djecom, prenoseći im znanje, stavove i ideje, te stvarajući ozračje suradnje i zajedništva (Vignjević, 2020).

Odgojiteljev govor, funkcionalno i situacijski gledano, ostvaruje se u dva oblika - kao instruktivni govor i kao relacijski govor. Instruktivni govor se koristi prilikom obrazovanja djece, u prijenosu određenog sadržaja, podučavanju i provjeri naučenog. Vignjević (2020) navodi da to uključuje tumačenje i opisivanje pojedinih tema, postavljanje pitanja te razgovor s djecom o određenim temama. Relacijski govor se koristi pri odgoju djece, tj. u komunikaciji s djecom radi izgradnje međusobnih odnosa (kroz dogovore, razmirice, nesporazume itd.), usmjeravanja djece prema moralnim vrijednostima i vrlinama (kroz poučavanje) te u izgradnji odnosa s djecom, roditeljima i suradnicima/kolegama. Ovi različiti aspekti odgojiteljevog govora trebaju biti pažljivo njegovani kako bi odgojitelj bio uspješan u svojoj ulozi poučavanja, komunikacije i stvaranja poticajnog okruženja unutar odgojno-obrazovne zajednice.

Zeba (2015) ističe da bi kompetentan odgojitelj, u okviru razvoja govora kod djece, trebao imati razvijene specifične sposobnosti, znanja i vještine. Sposobnosti koje bi trebao posjedovati su: kreativno izražavanje, inovativnost u radu, empatičnost u djelovanju, samokritičnost, inovativnost, uočavanje uzroka i posljedica, razlikovanje sličnog od jednakoga te selektiranje bitnoga od važnoga. Također, trebao bi imati znanja o govorno-jezičnom razvoju te metodičko-didaktička znanja, kao i znanja o razvojnoj psihologiji i informatičkim alatima. Kroz navedene urođene sposobnosti i stečena znanja, razvijaju se

vještine različitih oblika komunikacije te manipulativne, glazbene, motoričke, govorničke i organizacijske vještine. Posjedujući sva navedena znanja, sposobnosti i vještine, odgojitelj bi u radu s djecom u predškolskim ustanovama fokus trebao staviti na razvoj uporabe govora i njegovih funkcija, a ne na strukturu govora. Sukladno tome, odgojitelj bi trebao osmisliti i provoditi aktivnosti i igre koje će poticati djecu na različite načine govornog izražavanja, što će doprinijeti razvoju funkcije govora.

2.1.2. Poticanje govora u ranoj dobi

Poticanje govora je važna tema kojom se bave znanstvenici i stručnjaci. Primjećuje se opadanje jezične kompetencije mladih i porast govorno-jezičnih teškoća kod djece. Nedostatak komunikacije, nedostatak interakcije, utjecaj medija i nezadovoljenje dječjih potreba u predškolskom razdoblju navode se kao mogući uzroci (Velički, 2009).

Velički (2009) navodi da brojna istraživanja ukazuju na smanjenje vremena koje roditelji provode s djecom i porast govornih poremećaja kod djece. Nedostatak socijalnih kontakata i smanjenje kvalitetne komunikacije negativno utječu na jezični razvoj. Također se ističe da su izazovi neposredne ljudske interakcije ključni za osjećajno sazrijevanje i razvoj socijalnih vještina. Nedostatak socijalnih jezičnih iskustava može dugoročno utjecati na sposobnost usmenog i pisanog izražavanja, samorazumijevanja i logičko-analitičkog mišljenja.

Uvođenje ciljanih programa za razvoj govornih sposobnosti kod djece u predškolskoj dobi, kao što su vježbe pozdravljanja, postavljanja pitanja i davanja odgovora, pokazalo se korisnim. Kvalitetan govor je ključan za usvajanje čitanja i pisanja, a dobri čitači često započinju kao dobri recitatori i govornici.

Djeci je potrebna kvalitetna govorna okolina, sadržaji i socijalni kontakti s govorno kompetentnim odraslima. Djeca uče govoriti oponašajući i slušajući, a kvalitetno slušanje priča, bajki i poezije te sudjelovanje u kreativnim jezičnim igrama važno je za njihov jezični razvoj. Potrebno je osigurati prostor za govor, prihvatiti različite načine izražavanja, poticati komunikaciju i stjecanje zajedničkih iskustava.

„Dakle, za zdrav razvoj govora komunikacija s djecom je neophodno potrebna. U prvih sedam godina života dijete je posebno otvoreno za oponašanje uzora. Uzor djeluje više od sveg odgajanja. Djetetu samo moramo omogućiti da bude u blizini svoga uzora (Prekop, 2008).

Jednako tako, govor djeteta uči na temelju sadržaja koje mu odgojitelj, kao središte i govorni uzor prezentira, kojima se sam raduje i za koje misli da su važni te o kojima s djecom razgovara, na temelju kojih stvara. To je dio socijalnog učenja, stjecanja i dijeljenja zajedničkih iskustava“ (Velički, 2009:84).

Šego (2009) tvrdi kako se poticanje jezično-govornog razvoja djece u vrtiću najbolje postiže učenjem kroz igru i zabavu. Stručnjaci upozoravaju da izravno poučavanje djeteta može rezultirati njegovom pasivnošću i slabijom socijalnom interakcijom. Važno je razgovarati s djetetom o različitim temama (pri čemu treba uzeti u obzir djetetove interese) i poticati ga da postavlja pitanja i izražava svoje mišljenje. Također, važno je strpljivo odgovarati na djetetova pitanja kako bi djeteta imalo osjećaj da ga drugi slušaju.

U radu s predškolskom djecom, kvalitetna organizacija aktivnosti je od izuzetne važnosti. Aktivnosti treba mijenjati svakih 5 do 10 minuta kako bi se prilagodile kratkoj koncentraciji djeteta (ako aktivnost traje predugo, djeteta će izgubiti interes i postati mu dosadno). Kreativni odgojitelji u predškolskim ustanovama koriste razne zanimljive metode kako bi pomogli djeci u usvajanju jezika i razvijanju vještina slušanja, govorenja, čitanja i pisanja. Često čitaju djeci iz različitih izvora, razgovaraju s njima, istražuju dječje interese i pažljivo slušaju sve što djeca govore. Raspravljaju s djecom o knjigama, potiču ih da povežu priču koju su čuli s vlastitim iskustvima. Također, razrađuju, nadopunjuju i proširuju dječje odgovore te ih ispravljaju. Ponekad se igraju uloge osobe koja ne razumije potpuno dječje poruke kako bi potaknuli djecu na preciznije izražavanje. Odrasli trebaju biti partneri djeci, a ne samo autoriteti, stoga bi svoje zahtjeve prema djeci trebali izražavati kroz igru, a ne kroz prisilu (Šego, 2009).

Velički (2009) napominje da je važno i da odgojitelji budu svjesni potrebe za stvaranjem poticajnih uvjeta za razvoj govora, kao i da analiziraju vlastiti govor i sadržaje koje nude djeci. Poticanje govornog razvoja djece zahtijeva kontinuiranu komunikaciju i stvaranje povoljnog okruženja u kojem će se zadovoljiti dječje potrebe za jezičnim i socijalnim iskustvima.

Prema Petrović-Sočo (1997) komunikacija između odgojitelja i djeteta temelji se na stvaranju emocionalne povezanosti koja se razvija kroz svakodnevne praktične aktivnosti. Odgojatelj prati djetetove reakcije te koristi odgovarajući govor, geste i aktivnosti kako bi zajedno razmijenili značenja. Strpljivo čeka prve neverbalne odgovore djeteta, proširuje ih i podržava verbalnu komunikaciju. Kroz raznovrsne aktivnosti kao što su priče, slikovnice i igre s

lutkama, odgajatelj potiče spontani govor djeteta i omogućuje mu da koristi jezik na različite načine i u različitim situacijama.

3. Hrvatski jezik

Hrvatski je slavenski jezik, koji pripada zapadnojužnoslavenskoj podskupini unutar indoeuropske jezične porodice te se njime kao materinjim jezikom služi više od 5,5 milijuna ljudi. Hrvatski je službeni jezik u Republici Hrvatskoj i jedan od službenih jezika u Bosni i Hercegovini. Također se koristi među pripadnicima hrvatske etničke i jezične manjine u drugim zemljama poput Srbije, Crne Gore, Slovenije, Mađarske, Austrije, Slovačke, Italije i drugih. Hrvatski jezik obuhvaća standardni ili književni jezik, kao i sve narodne govore koje koriste Hrvati (www.ihjj.hr).

3.1. Hrvatski standardni jezik

Standardni jezik je službeno sredstvo za komunikaciju svih pripadnika određenog naroda te pripada najvišoj priopćajnoj razini sporazumijevanja (Pavličević-Franić, 2005, prema Težak, 1980).

Težak i Babić (1992) naglašavaju da se narodni jezik, pod utjecajem različitih čimbenika, tijekom jezičnog razvoja raslojava na različita narječja, podnarječja i govore. Ova raznolikost jezika unutar jednog naroda često otežava međusobno sporazumijevanje. Kako bi se prevladale ove poteškoće i olakšalo sporazumijevanje među pripadnicima različitih govornih skupina, svaki narod stvara jedan jezik koji služi kao zajedničko sredstvo komunikacije za sve njegove članove. U slučaju Hrvata, svi materinski idiomi - štokavsko, čakavsko i kajkavsko narječje - nazivaju se općim imenom: hrvatski jezik. Međutim, samo je standardni jezik određen općehrvatskom normom te omogućuje lako i pouzdano sporazumijevanje između Hrvata na višim jezičnim razinama. Stoga standardni jezik ima poseban status među ostalim hrvatskim idiomima i naziva se hrvatski standardni jezik.

Pavličević-Franić (2005) naglašava da je bitno istaknuti kako sva tri narječja imaju jednak status u odnosu na standardni hrvatski jezik. Činjenica da je hrvatski standardni jezik baziran na novoštokavskoj dijalektalnoj osnovici i štokavskoj književnoj tradiciji ne implicira da je

štokavski dijalekt potpuno istovjetan standardnom jeziku. Hrvatski jezik temeljen je na svim narječjima, koja su više ili manje slična ili različita od standardnog jezika.

„Standardni je jezik autonoman vid jezika, svjesno normiran i polifunkcionalan, stabilan u prostoru i elastično stabilan u vremenu“ (Samardžija, 1999:7). Iz ove definicije, kako navodi Samardžija (1999), mogu se izdvojiti četiri važne lingvističke i sociolingvističke značajke standardnoga jezika – autonomnost, svjesna normiranost, polifunkcionalnost i elastična stabilnost. *Autonomnost* podrazumijeva da je standardni jezik samostalan spram bilo kojeg organskog idioma ili skupine idioma dotičnoga jezika. Hrvatski standardni jezik, naime, ne podudara se s bilo kojim od šesnaest dijalekata hrvatskog jezika (šest čakavskih, šest kajkavskih i četiri štokavska), kao ni s jednim od triju narječja (čakavskog, kajkavskog i štokavskog). Iz te autonomnosti proizlazi zaključak da nitko nije govornik standardnog jezika na temelju svog lokalnog ili socijalnog podrijetla, već je poznavanje standardnog jezika rezultat svjesnog napora i učenja svih njegovih govornika. *Svjesna normiranost* odnosi se na definiranje propisa koji određuju što je ispravno ili neispravno u određenom dijelu ili cjelokupnom jeziku. Postoje dvije osnovne vrste normiranja u jeziku: spontano normiranje karakteristično za organske idiome i svjesno normiranje koje je temelj standardnog jezika. U organskim idioma norme se razvijaju putem suglasnosti među govornicima, dok u standardnom jeziku, osim nekoliko iznimaka, uloga spontane norme gotovo nestaje. Normiranje u standardnom jeziku se provodi svjesno i sustavno putem normativnih priručnika koji obuhvaćaju sve aspekte govornog i pisanog standarda. Svaki standardni jezik se može smatrati skupom normi, pri čemu svaka norma regulira određeni aspekt jezika. Primjeri takvih normi uključuju pravopisnu, fonološku, pravogovornu, gramatičku, leksičko-semantičku, stilističku, pragmalingvističku i retoričku normu. *Polifunkcionalnost* standardnoga jezika značajka je koja se odnosi na njegovu sposobnost da se koristi u funkcionalno vrlo različitim komunikacijskim situacijama. Termin *elastična stabilnost* koristi se u kontekstu praških strukturalista kako bi se istakla dinamička priroda standardnog jezika. Iako je standardni jezik u osnovi stabilan, ta stabilnost je fleksibilna i prilagodljiva kako bi mogla zadovoljiti nove komunikacijske potrebe govornika.

3.2. Hrvatska narječja, dijalekti i govori

Hrvatski jezik obuhvaća tri glavna narječja: čakavsko, kajkavsko i štokavsko. Ova narječja dobila su nazive prema upitnim zamjenicama ča, kaj i što. U štokavskom se narječju koristi zamjenica što (također se koristi i šta), u kajkavskom je to kaj (ali se koriste i oblici kej, koj, kuj, ke), dok se u čakavskom koristi zamjenica ča (također se koriste i ća, ca, će, čo, co). Ova narječja dalje se dijele na dijalekte, dijalekti na skupine govora, a skupine govora na mjesne govore (www.jezik.hr).

S obzirom na to da često postoje nedoumice vezane uz razlike između narječja, dijalekta i mjesnih govora, filolog i jezikoslovac Radoslav Katičić (2013) spomenute termine objašnjava na sljedeći način:

„ (...) nužno dovodi do toga da se stvaraju skupine mjesnih govora koji ostaju blisko srodni jedni drugima, a jače se udaljuju od drugih takvih skupina i govora koji ih tvore. Takve skupine s vremenom se jasnije oblikuju i dobivaju svaka svoju fizionomiju. To je što jezikoslovci nazivaju dijalektima. A skupinu dijalekata podudarnih obilježja koja stoji naprama drugim takvim skupinama zovu narječjima. Hijerarhija je tu vrlo jasna. Dijalekt je skupina mjesnih govora, narječje je skupina dijalekata. Tomu još treba dodati: jezik je skupina narječja“ (Katičić, 2013:20).

U hrvatskom jeziku postoji mnogo dijalekata koji proizlaze iz spomenutih triju narječja te se u različitim izvorima mogu pronaći i različite podjele. Za potrebe ovog rada te pojašnjenje hrvatskih dijalekata i mjesnih govora korištene su knjiga *Gramatika hrvatskoga jezika: Priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, autora Težaka i Babića te web stranica Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje – *Jezik.hr*.

3.2.1. Štokavsko narječje

Štokavsko je narječje naziv dobilo prema zamjenici *što*, a njime se govori u najvećem dijelu Dalmacije i Slavonije, u Bosni i Hercegovini, u Baniji, Lici i Kordunu te djelomice u Žumberku, u Vojvodini, Srbiji i Crnoj Gori (Težak-Babić, 1992). Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (www.jezik.hr) navodi da su štokavski dijalekti kojima govore Hrvati: slavonski (Slavonija, Baranja, Srijem), novoštokavski ikavski (zapadna Bosna i zapadna Hercegovina, unutrašnjost Dalmacije, Lika), istočnobosanski (srednja i sjeveroistočna Bosna), istočnohercegovački s dubrovačkim kao osobitim njegovim poddijalektom te zetski (Boka

kotorska).

Štokavski dijalekti mogu se podijeliti i na osnovu tri kriterija – prema naglasku se dijele na novoštokavski i staroštokavski, prema odrazu skupova *stj, *skj, *zdj, *zgj štakavski, šćakavski ili štakavsko-šćakavski te prema odrazu jata (i)jekavski, ikavski i ekavski (www.jezik.hr). Prema Težak i Babić (1992) ijekavski (*dijete – djeteta*) se naziva još i južni, a govori se u Dubrovniku, Crnoj Gori, istočnoj Hercegovini, zapadnoj Srbiji, Baniji i Kordunu te djelomično u Slavoniji, Žumberku, Gorskom kotaru, Lici, Dalmaciji i Bosni. Ikavski ili zapadni govor (*dite – diteta*) rasprostire se u zapadnoj Bosni, zapadnoj Hercegovini, Dalmaciji, Lici, Slavoniji i u zapadnoj Bačkoj. Ekavski ili istočni govor (*dete – deteta*) rasprostire se u najvećem dijelu Srbije, u Vojvodini i djelomično u istočnoj Slavoniji.

Težak i Babić (1992) navode sljedeće karakteristike koje su uobičajene za većinu govora koji pripadaju štokavskom narječju:

Glasovi u ovom narječju pokazuju nekoliko zanimljivih karakteristika. Na kraju sloga, glas *L* prelazi u *o* (*selce – seoce, dal – dao*). Stari skup *čr* zamijenjen je *cr* (*crven, crijep*), a stari prijedlog *v* zamijenjen je sa *u*. Glas *h* se izgubio (osim u Dubrovniku, jednom dijelu Crne Gore i među Muslimanima).

Oblici u čakavskom narječju također imaju svoje specifičnosti. Dativ, lokativ i instrumental su izjednačeni u množini (*jèlenima, pòljima*), a genitiv množine dobiva nastavak *-a* (*junákā, žénā*). Dual je očuvan uz brojeve *dvâ, trî* i *četiri* (*dvâ dâna*).

Riječi u čakavskom narječju specifične su po tome što postoji mnogo turcizama, kao što su: *ávlija, ćùmur, ćùprija, kásapin, péškir, sòkāk*, itd.

3.2.2. Čakavsko narječje

Čakavsko narječje naziv je dobilo po zamjenici *ča*, koja nije uvijek prisutna u svim čakavskim govorima (moguće je i *kaj* ili *što*), ali je nedvojbeno najkarakterističnije obilježje čakavštine. Govori se na području Republike Hrvatske, obuhvaćajući gotovo cijeli Istarski poluotok, otoke od Krka do Lastova (osim nekoliko izoliranih štokavskih naselja) te zapadnu polovicu poluotoka Pelješca. Na kopnu, čakavština se prostire od Hrvatskog primorja do Vinodola, prekidajući se štokavskim govorima (Senj, Novigrad) te se nastavlja od Privlake do ušća Cetine s povremenim štokavskim prekidima (Zaton, Šibenik, Seget itd.). U unutrašnjosti

Hrvatske također postoje govori čakavskoga narječja – u Gackoj, Ogulinu te dalje prema Istoku preko Pokuplja, završavajući u Ozalju, Karlovcu i Žumberku (www.jezik.hr).

Čakavski dijalekti također se dijele na osnovu tri kriterija – odraz jata, prozodija (naglasak) te suglasnički kriterij. Težak i Babić (1992) razdvajaju čakavske govore prema odrazu jata, pa tako razlikuju ekavsko čakavski, ikavsko-ekavski čakavski, ikavski čakavski te jekavski čakavski govor. Čakavski se dijalekti, također, dijele prema naglasnom kriteriju te Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (www.jezik.hr) u toj podjeli navodi sjeverozapadni, središnji i jugoistočni kompleks.

Prema Težak i Babić (1992) čakavsko narječje karakteriziraju sljedeće posebnosti:

Glasovi u čakavskim govorima raznovrsni su i specifični. Većinom postoji pet samoglasnika kao i u štokavskom, ali postoje i govori sa zatvorenim samoglasnicima *a*, *o*, *e*, pa čak i dvoglasima (*piet*, *gruad*, *kuonj* umjesto *pet*, *grad*, *konj*). U nekim govorima se ispred samoglasnog *r* izgovara *a* ili *e* (*bardo* ili *berdo*). Stari poluglasovi se uglavnom odražavaju kao *a* (*dan*), osim na Krku gdje se izgovara kao *e* (*den*) ili *o* (*don*). U većini čakavskih govora se dobro razlikuje *č* i *ć*, a obično se *ć* izgovara znatno mekše nego u štokavskom narječju, gotovo kao *tj*. Umjesto *cr* govori se *čr* u riječima poput *črlen*, *črn*, *črv*. U nekim govorima *č* i *c* ispred određenih suglasnika prelaze u *š* i *s* (*maška*=*mačka*, *ostika*=*octika*). Umjesto *đ* dolazi i *dj* (*meja*=*međa*, *posudje*=*posuđe*). *L* na kraju sloga ne prelazi u *o* (*selce*, *rekal*) dok se samoglasničko *l* odražava kao *u*, a ponegdje i kao *al*, *ol*, *el* (*valna*, *volna*, *velna*=*vuna*). *Lj* se često zamjenjuje suglasnikom *j* (*jubav* umjesto *ljubav*, *poje* umjesto *polje*). Krajnje *m* se zamjenjuje sa *n* (*jesan*, *vidin*, *osan*, *sa ženon*). Umjesto *št* se govori *šč* (*dvorišće*, *gušćer*, *ščap*).

Što se tiče oblika u čakavskom narječju, u mnogim govorima se zadržavaju stari oblici za određene padeže, kao što su: *va šume*=*u šumi*, *na nebe*=*na nebu*, *se zvezdi*=*sve zvijezde*, *za ove daski*=*za ove daske*, *pet sveć*=*pet svijeća*, *pest zemlji*=*šaka zemlje*, *na vrateh*=*na vratima*, *pul vrata*=*pored vrata* itd. U većini čakavskih govora u infinitivu se izostavlja krajnje *-i* (*kopat*, *prinst*), a ponegdje čak i cijeli krajnji slog (*-ti*). Samo nekoliko čakavskih govora je sačuvalo aorist i imperfekt (Susak), a u čakavskim govorima upotrebljava se futur I kao u štokavskom narječju.

Riječi unutar čakavskog narječja također imaju svoja karakteristična obilježja. Upitna zamjenica za živo glasi *ki*, a za neživo *ča* ili *ca*. Također, u čakavskom rječniku ima mnogo starinskih riječi, poput: *čret* (močvarno zemljište), *les* (šuma), *daž* (kiša), *otrok* (dijete), *valje*

(odmah). Čakavski govori obiluju i mnogim riječima talijanskog podrijetla, kao što su: *bićerin* (čaša), *kantat* (pjevati), *kantun* (kut), *ponistra* (prozor), *šporoko* (prljavo), itd.

3.2.3. Kajkavsko narječje

Kako navodi Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (www.jezik.hr) kajkavsko narječje, nazvano po zamjenici "kaj", govori se na području sjeverozapadne Hrvatske. To obuhvaća Zagrebačku, Krapinsko-zagorsku, Varaždinsku i Međimursku županiju veći dio Koprivničko-križevačke te dijelove Sisačko-moslavačke, Karlovačke i Bjelovarsko-bilogorske županije, kao i dio Gorskog kotara. Taj prostor je većinom bio sastavni dio triju povijesnih županija građanske Hrvatske: Varaždinske, Zagrebačke i Bjelovarsko-križevačke. Iznimno, u srednjem vijeku, to je obuhvaćalo i prostor zapadne Slavonije. Izvan Hrvatske, kajkavski se govori nalaze u Mađarskoj, Slovačkoj oko Bratislave, te u srbijanskome i rumunjskome dijelu Banata, gdje su se naselili u 16. st. bježeći pred osmanskom vojskom.

Kajkavsko narječje se obično dijeli na šest dijalekata: zagorsko-međimurski, turopoljsko-posavski, križevačko-podravski, prigorski, donjosutlanski i goranski, no M. Lončarić je razradio podjelu na 15 hrvatskih kajkavskih dijalekata.

Težak i Babić (1992) navode sljedeće osobine kajkavskoga narječja:

Glasovi u kajkavskim govorima često se izgovaraju drugačije od standardnih oblika, pa se tako obično izgovaraju zatvorenije (*mast, pet*) ili otvorenije (*jesem*) od standardnih, a negdje se javljaju i dvoglasni (*mieso, meiso, puot, pout*). U većini kajkavskih govora stari poluglasovi odražavaju se kao *e* (*den, nisem, dober*). Stari *jat* obično ima ekavski odraz u većini govora, no kajkavsko *e* kao zamjena za stari *jat* ima drugačiji izgovor od štokavskih govora. U dugim se glasovima *ě* često odražava kao dvoglasnik *ie* (*diete*), a na mjestima gdje su se doselili čakavci ima i ikavštine. Skup *čr* obično se zamjenjuje sa *cr*: *črvi, črn, črep*, a glasovi *č* i *ć* u većini kajkavskih govora izgovaraju se kao jedan glas (obično između *č* i *ć*), što vrijedi i za glasove *dž* i *đ*. Na početku riječi ispred samoglasnika javljaju se suglasnici *h, j* ili *v*: *Hadam, Jana, jigla, vučitelj, vuho*. *L* na kraju sloga ne prelazi u *o*: *bil, delba, selce, kopal*. Umjesto *lj* i *nj* govori se obično *l* i *jn*: *zemla, ludi, kojn, strajnski*. Ne provodi se sibilizacija: *mikati, digati, dihati, junaki, vrugi, duhi*. Zvučni suglasnici na kraju riječi izgovaraju se bezvučno: *grat* (grad), *vrak* (vrag), *zup* (zub), *nof* (nov).

Oblici u kajkavskom narječju uglavnom su zadržali starije oblike sklonidbe: u genitivu množine nema nastavka (*žen, ruk, konj*) ili je nastavak *-ov, -ev*, tj. *-of, -ef* (*volof, konjef*), odnosno koji drugi. Dativ, lokativ i instrumental množine nisu izjednačeni (dativ: *ljudem, kravam*, lokativ: *ljutih, kravah*, instrumental: *ljudmi, kravami*). Nominativni oblik služi i za vokativ, a akuzativ za neživo, kad je bez prijedloga, jednak je po obliku genitivu (*Videl sam grada. Posekel sam hrasta.*). Umjesto neodređenog oblika pridjeva često se upotrebljava određeni: *On je tak dobri*. Komparativ se često tvori dodavanjem nastavka *-ši* (*gorši, bolši, dalši, dukši*) i *-eji* (*stareji, bogateji, spametneji*) ili *-ejši* (*starejši, bogatejši, spametnejši*); instrumental osobnih zamjenica obično glasi *menum, tebum*. U kajkavskom narječju nema futura prvog, imperfekta, aorista i glagolskog priloga prošlog, no postoji razlika između infinitiva i supina (*kopàti – kópat*) - supin je po obliku krnji infinitiv, a upotrebljava se samo uz glagole koji označavaju neku namjeru: *Idem spat. Dojdi mi žet.* (Ali: *Ne mrem spati. Ne znam žeti.*). Često se koriste nastavci *-eju* (*pleteju, predeju*) i *-iju* (*hodiju, nosiju*) za 3. lice množine u prezentu. Buduće vrijeme izražava se futurom drugim (*Došel bum. Jutri ti bum rekel.*) i prezentom svršenih glagola (*Taki dojdem. Jutri ti donesem.*). Vrlo su česti povratni glagoli s povratnom zamjenicom u dativu: *Sedi si. Popi si. Zemi si.*

Riječi u kajkavskom narječju također imaju svoje specifičnosti. Upitna zamjenica za živo je *gdo, do, što, kteri* ili *ki*, dok se za neživo koristi *kaj, kej* ili *ke*. Često se koriste umanjnice i riječi od milja (*lonček, cukorek, travica*). Postoji dosta starijih riječi koje se u drugim narječjima nisu sačuvale, poput *čez=kroz, oblok=prozor, vre=već*, itd., a mnogobrojne riječi su njemačkog (poput *cajt=vrijeme, hiža=kuća*) i mađarskog podrijetla (*fela=vrsta, betežen=bolestan*).

U mnogim jezicima, pa tako i u hrvatskom, očekuje se da su govornici sposobni koristiti različite jezične idiome – dijalekte i mjesne govore te standardni jezik. S obzirom da djeca počinju usvajati standardni jezik već odlaskom u vrtić, može se reći kako postaju višejezični govornici već u ranoj dobi.

3.3. Višejezična komunikacija u ranoj dobi

Višejezičnost, odnosno dvojezičnost važan je predmet proučavanja lingvistike, psihologije, sociologije i komunikologije. Špiranec (2010) u svom radu navodi kako je precizno određivanje ovog pojma izazovno te iznosi brojne definicije višejezičnosti.

Naposljetku, utvrđuje da je, iz svih definicija, najprimjerenije dvojezičnost odrediti kao uporabu dvaju ili više jezika.

Dvojezičnost se može podijeliti na osnovu nekoliko kriterija, kao što su: dob usvajanja jezika, kompetencije u oba jezika, funkcionalnost i slično (Špiranec, 2010). S obzirom na to da se ovaj rad bavi međuodnosom jezika u kontaktu, bit će objašnjene dvije vrste dvojezičnosti unutar toga kriterija – horizontalna i vertikalna dvojezičnost.

Horizontalna ili vodoravna višejezičnost odnosi se na višejezični diskurs koji nastaje kada su u kontaktu različiti strani jezični sustavi s hrvatskim kao prvim jezikom. To znači da osobe koje su horizontalno višejezične koriste hrvatski kao svoj prvi jezik, ali također su kompetentne u stranim jezicima kao što su engleski, njemački, francuski i drugi. S druge strane, okomita ili vertikalna višejezičnost podrazumijeva višejezični diskurs s okomitim prijenosom jezičnih jedinica. To znači da unutar istog materinskog jezika (L1) postoji suživot različitih individualnih organskih idioma, kao što su lokalni dijalekti ili regionalni varijeteti, te hrvatski standardni jezik (L2). Osobe koje su okomito višejezične koriste različite jezične varijante ovisno o kontekstu, bilo da se izražavaju na lokalnom dijalektu u neformalnim situacijama ili koriste standardni jezik u formalnim prilikama. Horizontalni bilingvizam podrazumijeva korištenje dvaju jezika – materinski i bilo koji strani jezik (Pavličević-Franić, 2006).

Okomita višejezičnost često se pojavljuje u praksi u Republici Hrvatskoj, kako u vrtićima, tako i u školama. Pavličević-Franić (2005) navodi da se može ustvrditi kako dijete predškolske ili rane školske dobi posjeduje različite razine ovladanosti istim materinskim jezikom. Prvenstveno, ima razvijen individualan (organski) idiom naučen kod kuće, odnosno razinu prvog jezika koju je dijete usvojilo u obitelji ili u okruženju u kojem je progovorilo. Drugo, počinje usvajati norme standardnoga hrvatskoga jezika, tj. razinu službenog komunikacijskog sredstva s kojim se susreće u odgojno-obrazovnim ustanovama. Naposljetku, dijete se upoznaje s različitim supstandardnim podsustavima hrvatskoga jezika, kao što su narječja i žargonizmi, koji su uvjetovani različitošću jezičnih kodova druge djece u razredu ili skupini.

Mnogi autori se slažu da je poželjno iskorištavati okomitu dvojezičnost te u radu s djecom koristiti i dijalekt i standardni jezik. Turza-Bogdan (2013) smatra da se materinski govor s razlogom uključuje u odgojno-obrazovni proces od početka do završetka školovanja. Tvrdi da

vlastito narječje ne bi trebalo biti zanemareno ili odbačeno, već bi trebalo postati sastavni dio identiteta djece. Djeci treba omogućiti služenje idiomom kako bi se razvili u potpunu višejezičnu osobu, pri čemu veliku ulogu imaju odgojitelji i učitelji. Lončarić (1990) upozorava da bi zavičajni govor trebao biti iskorišten kao polazište za učenje standardnoga jezika, što se slaže s Težak (1997) koji tvrdi da djeca stječu sigurnost u komuniciranju izražavanjem na poznatom jeziku pa lakše usvajaju standardni jezik (Mehkek, 2020).

4. Istraživanje

4.1. Metodologija istraživanja

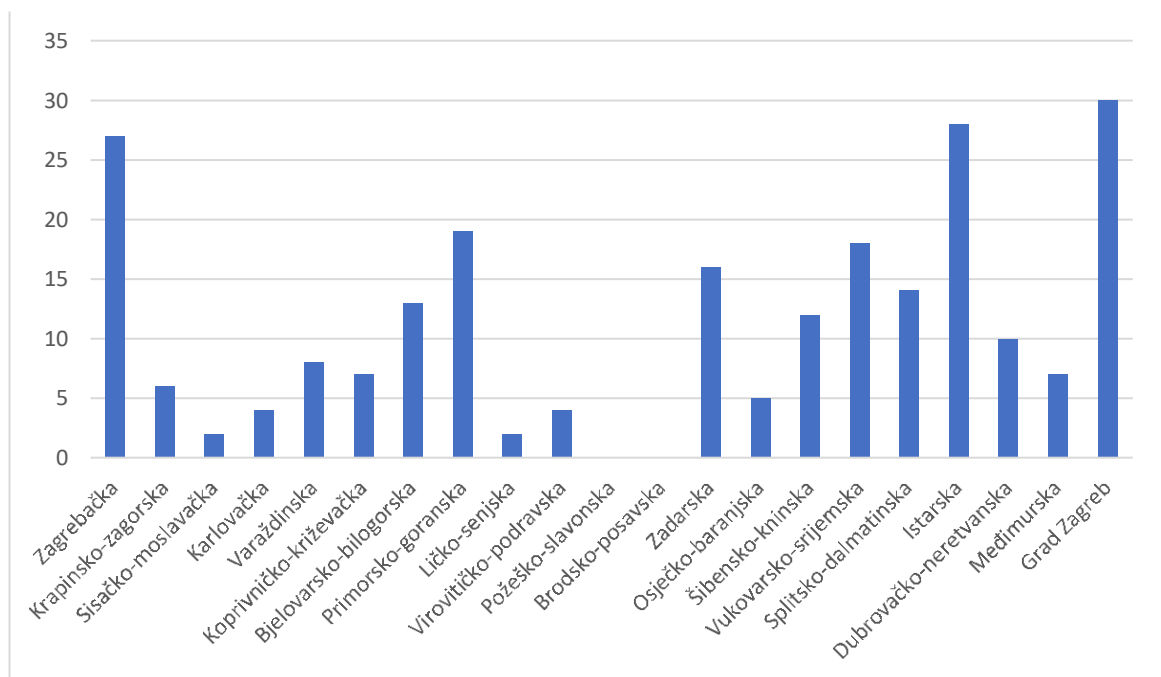
Istraživanje je provedeno putem anonimne ankete koja je izrađena pomoću *Google forms* alata. Anketni upitnik distribuiran je putem elektroničke pošte svim registriranim predškolskim ustanovama u Republici Hrvatskoj, kako su navedene u evidenciji Ministarstva znanosti i obrazovanja. Distribucija ankete započela je 29. svibnja te je trajala do 4. lipnja, kada je anketa zatvorena za sudjelovanje. Podatci su analizirani analizom sadržaja te testovima u programu *Excel*. Anketa je podijeljena u 4 odjeljka. U prvom odjeljku pitanja su vezana uz osobne podatke ispitanika – spol, razinu obrazovanja, godine staža, trenutnu dobnu skupinu djece u kojoj rade te županija iz koje dolaze. Pitanja u drugom odjeljku vezana su uz jezik u radnom okruženju te dijalekt, jezične oblike i odstupanja. Treći odjeljak vezan je uz dijalekt u neposrednom odgojno-obrazovnom radu, a u četvrtom odjeljku ispitanici su odgovarali na pitanja vezana uz samoprocjenu govornih kompetencija te potrebe za jezičnom obukom.

4.2. Opis uzorka

U istraživanju je sudjelovalo 232 odgojitelja iz cijele Hrvatske, izuzev Požeško-slavonske i Brodsko-posavske županije. Najveći broj ispitanika je iz Grada Zagreba (12,9 %) kao što prikazuje grafikon 1. Velika većina ispitanika (98,7 %) je ženskog spola, a svega dva ispitanika (0,9 %) su muškog spola. Ovakav omjer između muškaraca i žena ne iznenađuje s obzirom na to da se gotovo podudara s podacima Hrvatskog zavoda za statistiku, prema kojim u Republici Hrvatskoj ima 23 815 odgojiteljica (95 %) te 1 152 odgojitelja

(www.dzs.hr). Većina ispitanika u anketi (51,3 %) završila je preddiplomski studij, dok njih 40,5 % ima završen diplomski studij. 8 ispitanika, odnosno njih 3,4 % završilo je doktorski studij ili specijalistički magisterij. Na navedeno pitanje ispitanici su sami mogli nadodati ono što nije spomenuto pa je 9 ispitanika (3,9 %) odgovorilo da ima višu stručnu spremu, jedan ispitanik (0,4 %) naveo je da ima srednju stručnu spremu, a jedan (0,4 %) je naveo sveučilišni specijalistički postdiplomski studij. Od 232 ispitanika odgojitelja, njih 36,2 % radi u odgojno-obrazovnom sustavu više od 20 godina, 30,2 % 10-20 godina, 14,7 % 5-10 godina te 19 % manje od 5 godina. Najveći broj ispitanika trenutno radi u mješovitoj vrtićkoj skupini (34,9 %). S mješovitom jasličkom skupinom radi 13,4 % ispitanika, sa srednjom vrtićkom 11,6 %, sa starijom jasličkom 9,1 %, s mlađom vrtićkom 8,6 %, s predškolskom 8,6 %, s mlađom jasličkom 7,8 % te sa starijom vrtićkom 6 % ispitanika.

Grafikon 1. *Raspodjela ispitanika s obzirom na mjesto stanovanja*

4.3. Cilj i problemi istraživanja

Iako ne postoji zakon kojim je striktno određeno korištenje hrvatskoga standardnoga jezika u ustanovama ranog i predškolskog odgoja, pretpostavlja se da se od odgojitelja

očekuje da tijekom rada u skupini govori hrvatskim standardnim jezikom. Zbog toga je cilj ovog istraživanja ustanoviti koriste li i na koji način odgojitelji dijalekt u neposrednom odgojno-obrazovnom radu. Iz toga proizlaze sljedeći problemi istraživanja:

1. Utvrditi smatraju li odgojitelji prihvatljivim korištenje dijalektalnog govora u neposrednom odgojno-obrazovnom radu.
2. Utvrditi koriste li se odgojitelji dijalektom jednako u Gradu Zagrebu i u ostalim županijama.
3. Utvrditi smatraju li se odgojitelji dovoljno kompetentnima za svakodnevno korištenje hrvatskoga standardnoga jezika u odgojno-obrazovnom radu.
4. Utvrditi potiču li odgojitelji različitost u dijalektima među djecom te ispravljaju li dijalektalni govor.

U skladu s ciljem i problemima istraživanja postavljene su sljedeće hipoteze:

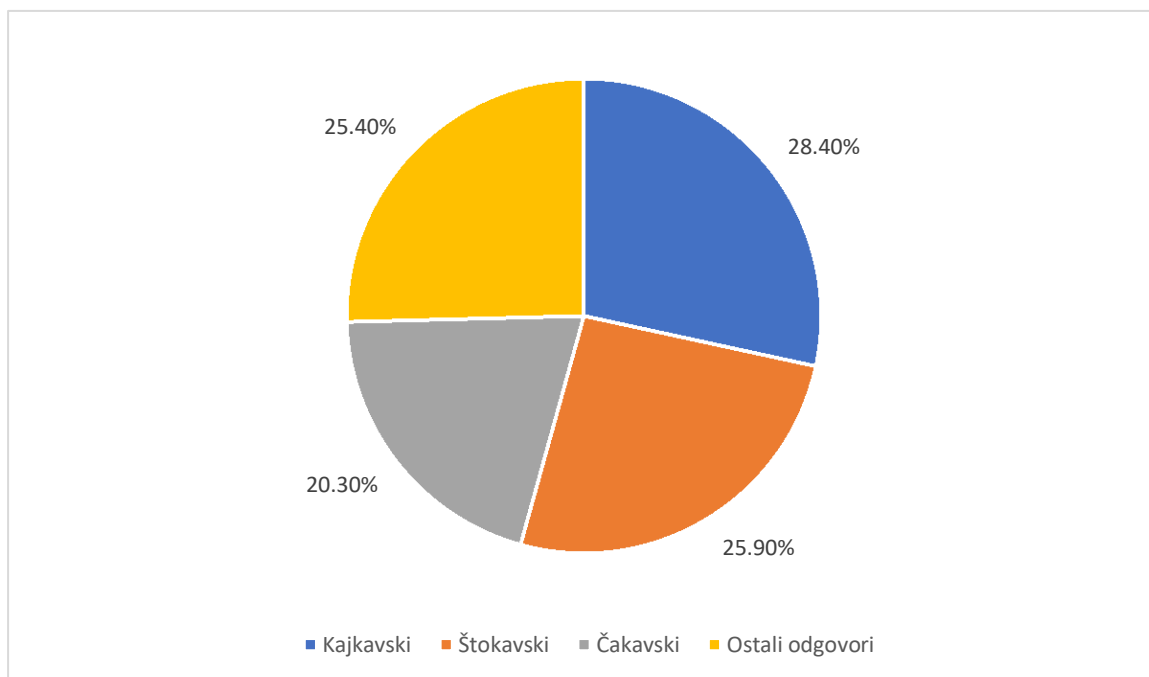
1. Odgojitelji smatraju prihvatljivim korištenje dijalektalnog govora u neposrednom odgojno-obrazovnom radu (H1).
2. Odgojitelji iz drugih županija se više koriste dijalektom u neposrednom odgojno-obrazovnom radu (komunikacija, aktivnosti) nego odgojitelji s područja Grada Zagreba (H2).
3. Odgojitelji se ne smatraju dovoljno kompetentnima za svakodnevno korištenje hrvatskoga standardnoga jezika u odgojno-obrazovnom radu (H3).
4. Odgojitelji potiču različitost u dijalektima između djece u skupini te ne ispravljaju dijalektalni govor (H4).

4.4. Rezultati istraživanja

Nakon prikupljanja osnovnih informacija, u anketi su slijedila pitanja otvorenog tipa vezana uz dijalekt kako bi se dublje istražile jezične karakteristike među ispitanicima. Na pitanje o dijalektu kojim se govori na području na kojem radite, većina ispitanika (28,4 %) je odgovorila da se govori kajkavskim dijalektom. Sljedeći najčešće spominjani dijalekt je štokavski (25,9 %), a 20,3 % ispitanika je odgovorilo da se na području na kojem rade govori čakavskim dijalektom. Ostali ispitanici su naveli drugačije nazive za dijalekte svog područja pa se, iako tvore veliki postotak (25,4 %), analizom sadržaja ne mogu grupirati u jednu

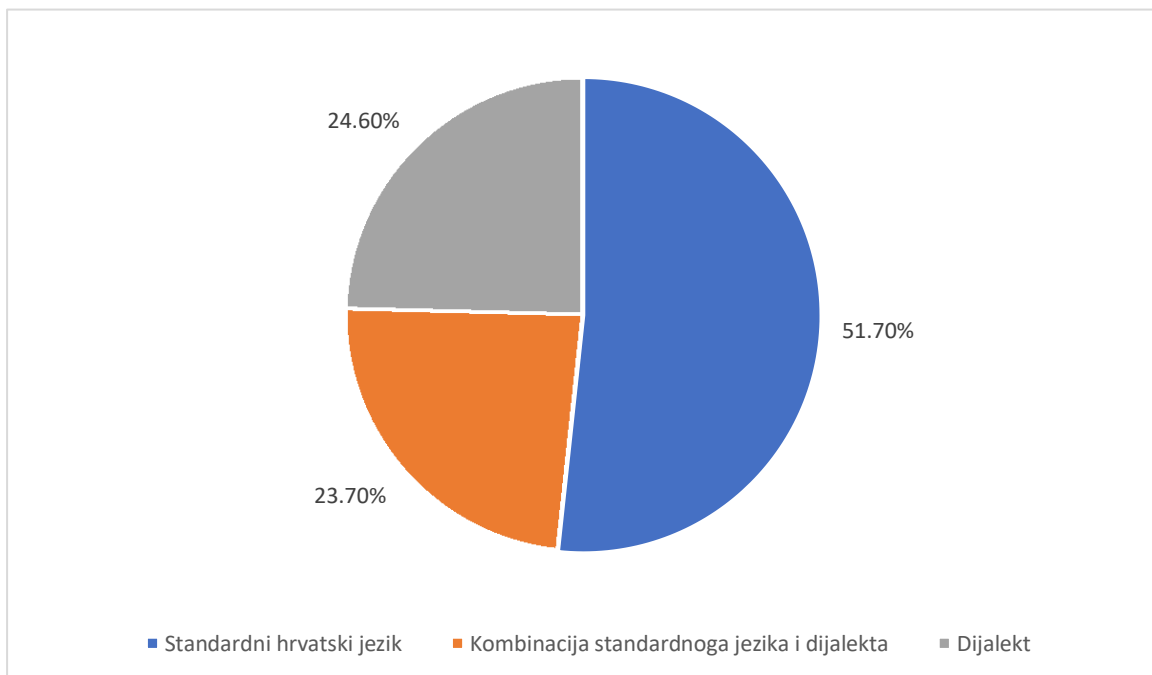
skupinu. Neki od odgovora su: *dalmatinski; ikavica; hrvatski književni; dalmatinski bodulski; talijanskim dijalektom ovog kraja; ne govori se dijalektom, nego standardnim jezikom; mješavina štokavsko kajkavskog; zagorski dijalekt; konavoskim/dubrovačkim*, itd. Na grafikonu 2. prikazani su navedeni podatci s pripadajućim postotcima.

Grafikon 2. *Kojim se dijalektom govori na području na kojem radite?*

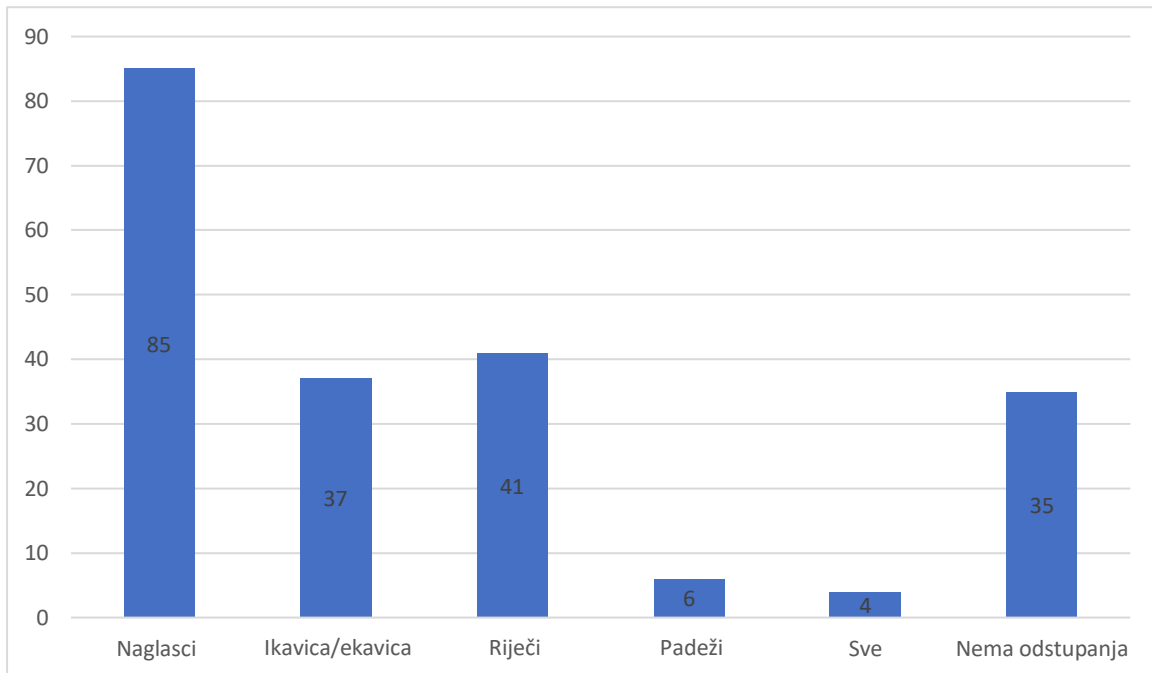
Nastavno na prethodno pitanje, sudionici istraživanja upitani su o obliku jezika koji koriste u neposrednom radu. Kao što je vidljivo na grafikonu 3., pokazalo se da se više od polovice ispitanika (51,7 %) u radu koristi standardnim hrvatskim jezikom. Kombinacijom standardnoga hrvatskoga jezika i dijalekta koristi se 23,7 % ispitanih, a ostatak ispitanika (24,6 %) u neposrednom radu koristi izričito dijalekt, bilo da je riječ o štokavskom, čakavskom ili kajkavskom.

Grafikon 3. *Koji oblik jezika Vi koristite u neposrednom radu?*

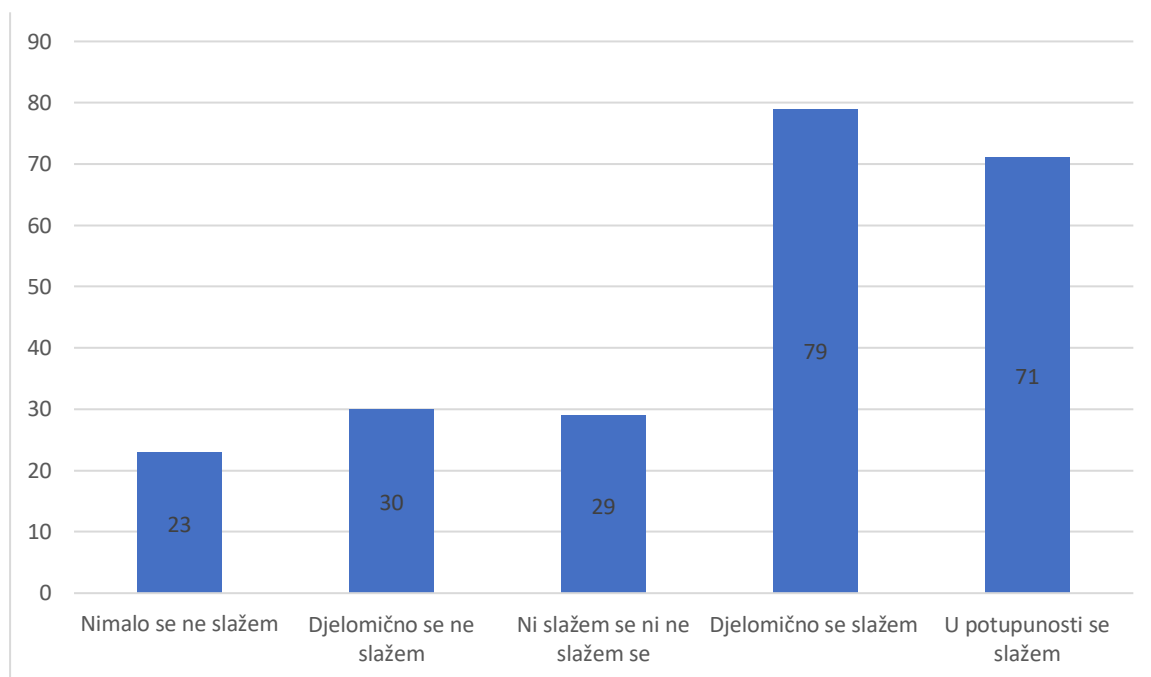
Kako bi se uvidjela obilježja dijalekta ispitanika, postavljeno im je pitanje: „U čemu se u Vašem govoru najviše izražava odstupanje od hrvatskoga standardnoga jezika? (Npr. korištenje ikavice ili ekavice, padeži ili naglasci drugačiji od standardnoga jezika i slično)“. Rezultati odgovora na pitanja vidljivi su na grafikonu 4. Ono što se analizom moglo uvidjeti jest da se kod najviše ispitanika (85) odstupanje od hrvatskoga standardnoga jezika izražava kroz naglaske drugačije od standarda. 41 ispitanik je naveo da koristi riječi karakteristične za dijalekt, kao što su *kaj*, *ča*, *partihlek*, *gemo zaliti pomidore*, *germanizmi*, *talijanizmi*, *mol*, itd. Također, često je bilo i spominjanje korištenja ikavice ili ekavice (kod 35 ispitanika), a odstupanje od standarda koje se primijeti korištenjem drugačijih padeža vidljivo je kod 6 ispitanika. 35 ispitanika odgovorilo je da nema odstupanja, a 4 ispitanika izjasnila su se kako se u njihovom govoru u svemu izražava odstupanje od hrvatskoga standardnoga jezika. 17 ispitanika nije dalo odgovor na ovo pitanje.

Grafikon 4. U čemu se u Vašem govoru najviše izražava odstupanje od hrvatskoga standardnoga jezika? (Npr. korištenje ikavice ili ekavice, padeži ili naglasci drugačiji od standardnoga jezika i slično)

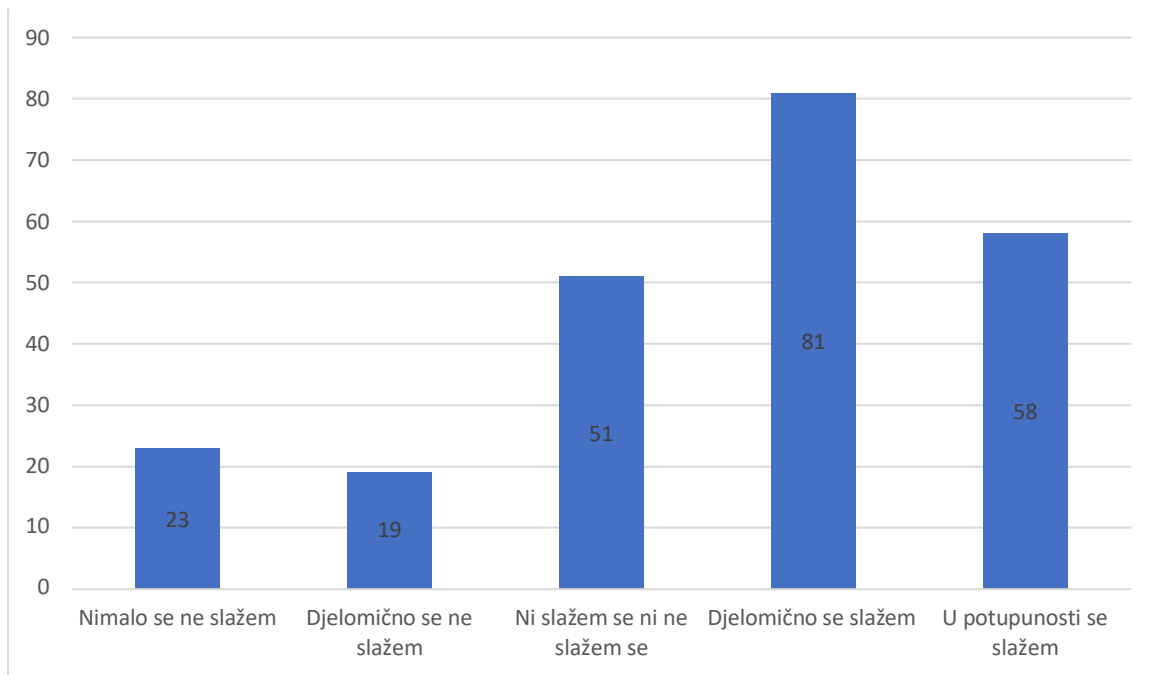
Kako bi se istražilo mišljenje ispitanika o korištenju dijalekta u neposrednom odgojno-obrazovnom radu, postavljena su im dva pitanja u obliku Likertove ljestvice. Od ispitanika je bilo očekivano da ocijene svoju razinu suglasnosti s napisanim tvrdnjama koristeći ljestvicu od 1 do 5, pri čemu 1 označava „nimalo se ne slažem“, a 5 „u potpunosti se slažem“. Prva tvrdnja glasila je „Odgojitelji bi se trebali koristiti isključivo standardnim jezikom u komunikaciji s djecom.“ S ovom tvrdnjom se nimalo ne slaže 23 ispitanika (9,9 %), a djelomično se ne slaže njih 30 (12,9 %). S tvrdnjom se niti slaže, niti ne slaže 29 ispitanika (12,5 %), dok se njih 79 (34,1 %) djelomično slaže. Naposljetku, 71 ispitanik (30,6 %) u potpunosti se slaže da bi se odgojitelji trebali koristiti isključivo standardnim jezikom u komunikaciji s djecom. Prikaz dobivenih odgovora vidljiv je na grafikonu 5.

Grafikon 5. *Odgojitelji bi se trebali koristiti isključivo standardnim jezikom u komunikaciji s djecom.*

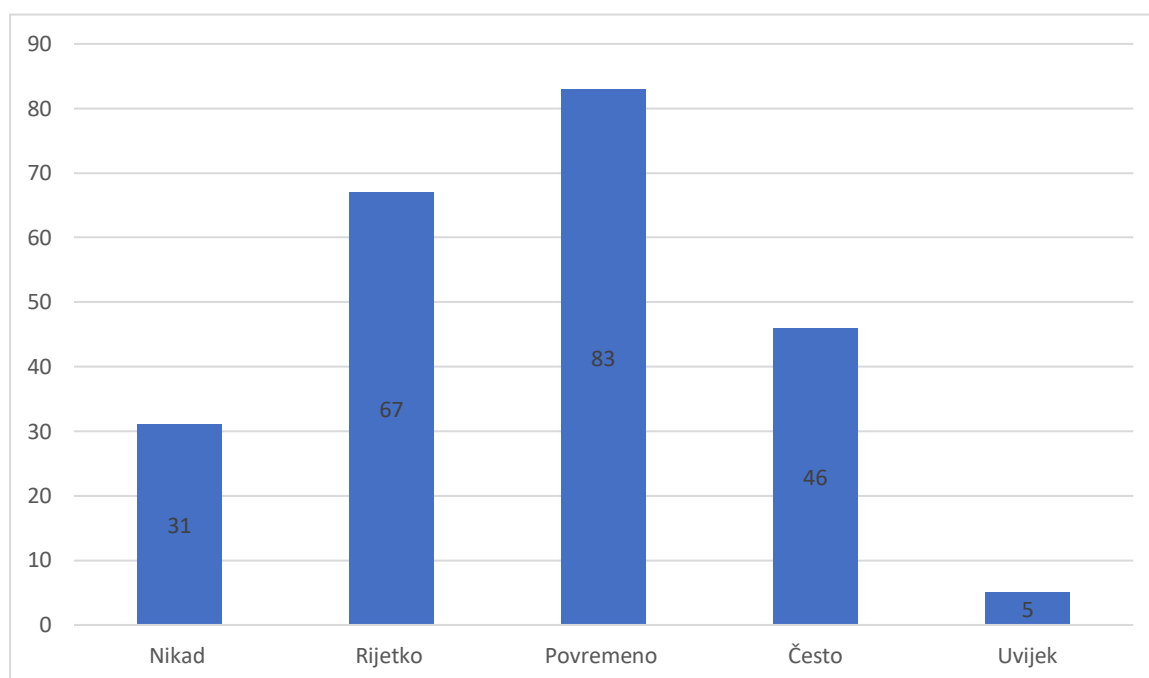
Druga tvrdnja, bitna za istraživanje mišljenja odgojitelja o korištenju dijalekta, bila je: „Prihvatljivo je koristiti dijalektalni govor u neposrednom odgojno-obrazovnom radu“, što su ispitanici također ocjenjivali na ljestvici od 1 do 5. S ovom tvrdnjom nimalo se ne slaže 23 ispitanika (9,9 %), djelomično se ne slaže njih 19 (8,2 %), niti se slaže, niti ne slaže 51 ispitanik (22 %), djelomično se slaže 81 ispitanik (34,9 %), dok se u potpunosti slaže njih 58 (25%). Dobiveni odgovori prikazani su na grafikonu 6.

Grafikon 6. *Prihvatljivo je koristiti dijalektalni govor u neposrednom odgojno-obrazovnom radu.*

Nastavno na dobivanje mišljenja o korištenju dijalekta i hrvatskoga standardnoga jezika u neposrednom radu, odgojitelji su upitani koliko često koriste dijalekt u komunikaciji s djecom. Kao što je vidljivo na grafikonu 7., najveći broj ispitanika (83), odnosno 35,8 % odgovorio je da dijalekt u komunikaciji s djecom koriste povremeno. 67 ispitanika (28,9 %) izjasnilo se da dijalekt koristi rijetko, 46 ispitanika (19,8 %) koristi ga često, a 31 ispitanik (13,4 %) dijalekt ne koristi nikad. Najmanji broj ispitanika, odnosno njih 5 (2,2 %), odgovorilo je da se u komunikaciji s djecom uvijek koristi dijalektom.

Grafikon 7. *Koliko često Vi koristite dijalekt u komunikaciji s djecom?*

Kao dopuna prethodnom pitanju, ispitanici su se mogli izjasniti zašto koriste (ako ga koriste) dijalekt u neposrednom odgojno-obrazovnom radu. S obzirom na velik broj dobivenih odgovora, u daljnjem tekstu bit će izdvojeni neki od njih:

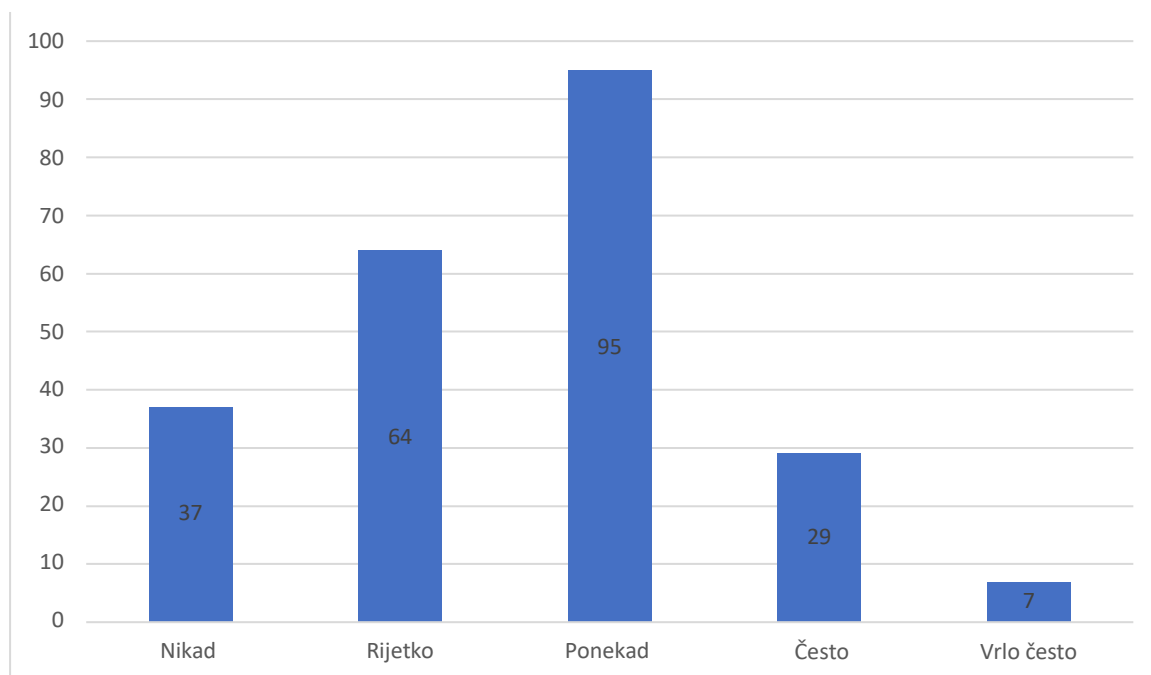
- *Ne koristim, uvijek naglašavam književni jezik i naglašeno izgovaram č, ć, ije i je u riječima. Dijalekt samo koristim za usporedbu za neku riječ koju djeca ne prepoznaju pojmove. Npr. Kažem rajčica al kako neka djeca ne prepoznaju što sam rekla onda uz to kažem i poma , ali to uvijek naglasim da u školi kažu rajčica a kod kuće poma i pokažem sliku tog povrća.*
- *Zato što smatram da unificiran način izražavanja ne pridonosi generalnom boljitku našeg društva. Ono što je uvriježeno mišljenje u našoj profesiji jest da se “odgojitelj profesionalac” mora savršeno ukalupit u ono što ulazi u kriterije profesionalizma, što iz fokusa našeg posla izostavlja dijete i individualizam općenito.*
- *Zato što smatram da je u nekim situacijama "toplije"/nježnije i prisnije. Koristim i u situacijama kada djeca tako govore pa im odgovorim na isti način. Također kada je neko dijete iz Dalmacije koristim i izraze koje govore njegovi roditelji jer sam dobro upoznata s istima.*

- *Koristim ga u svakodnevnoj komunikaciji s djecom jer je blizak i meni i djeci. Smatram da ga je važno njegovati. Također u formalnim situacijama koristim se standardnim jezikom (dok čitamo knjige, razgovaramo o nekoj temi u jutarnjem krugu i slično)*
- *Nesvjesno ga koristim jer je implementiran u moj svakidašnji govor; a nisam sa ovog govornog područja...da jesam vjerujem(virujem bih rekla)da bih ga češće koristila jer spada u kulturnu baštinu koju treba sačuvati*
- *Zato jer svi drugi tako govore u vrtiću i djeci je to najprirodnije čuti ali uvijek kažemo kako se govori ta ista riječ na standardnom hrvatskom jeziku*
- *Dijalekt je dio kulturne baštine i stoga se treba njegovati. Njegovanje tradicije kraja u kojem djeca odrastaju ujedno je i misija našeg vrtića.*
- *Jer je to govor našeg područja i lijepo je da ga se barem ponekad čuje i koristi i u vrtiću. Da se ne zatare.*
- *Iz navike svakodnevnog govora, nisam navikla govoriti čisto standardnim jezikom u vrtiću jer nema potrebe*
- *Koristim ga sa djecom koja pričaju čakavski, doseljenici me ne razumiju pa s njima koristim standardni*
- *Pokušavam koristiti čakavski iako nisam iz ovog kraja, jer vidim da me djeca ne razumiju...*
- *Osjećam veću povezanost s djecom, iskreniji odnos, veću prisnost i jaci prijateljski odnos*
- *Jer djeca ponekada ne razumiju poneke riječi na standardnom hrvatskom*
- *Povuku me djeca sa svojim dijalektom*
- *U opuštenim i šaljivim situacijama*

Analizom ostalih odgovora, može se utvrditi da ispitanici kao razloge korištenja dijalekta u neposrednom radu najčešće spominju stvaranje bliskosti s djecom, važnost očuvanja tradicije i bogatstva jezika, dječje nepoznavanje izraza hrvatskoga standardnoga jezika, lakše sporazumijevanje s djecom te nesvjesno korištenje dijalekta i stvorena navika korištenja istog.

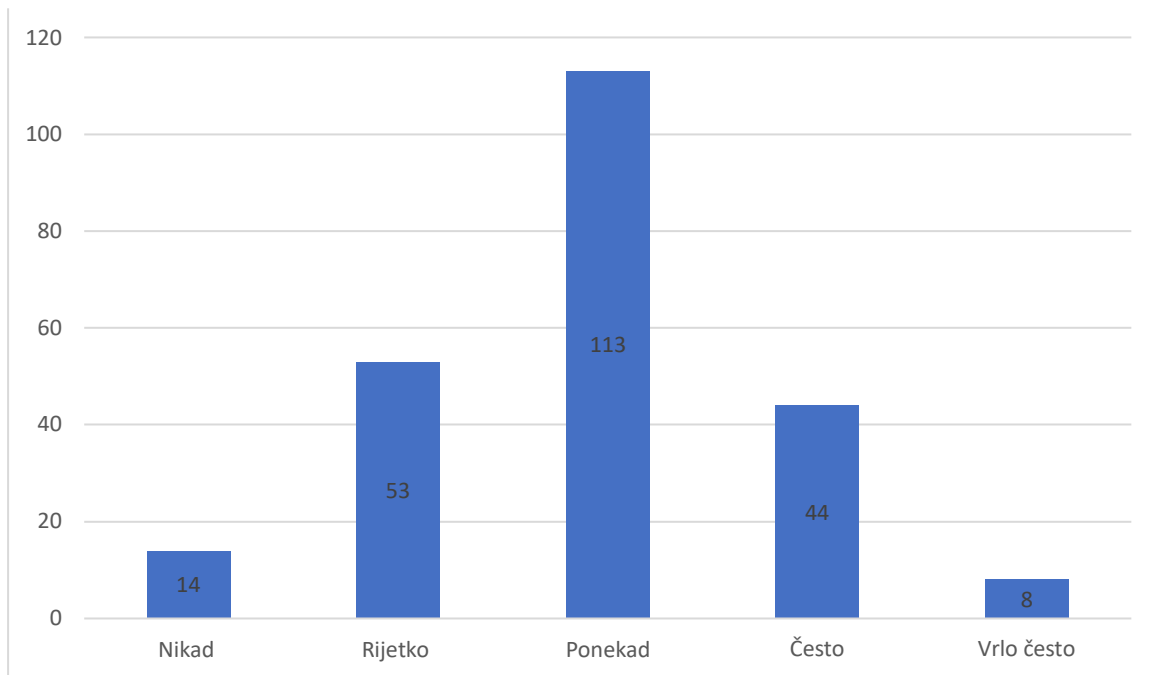
Kako bi se utvrdilo koliko odgojitelji koriste dijalekt u aktivnostima s djecom, postavljena su im sljedeća dva pitanja: „Koliko često u radu s djecom provodite aktivnosti u kojima se ističe važnost njegovanja dijalekta?“ te „Koliko često uključujete dijalektalne izraze i fraze u pjesmama, pričama i drugim aktivnostima s djecom?“. Na prvo pitanje većina ispitanika (95), odnosno 40,9 % je odgovorila da ponekad provodi takve aktivnosti. Rijetko ih provodi 64 odgojitelja (27,6 %), nikad njih 37 (15,9 %), često 29 (12,5 %), a vrlo često svega 7 ispitanika (3%).

Grafikon 8. *Koliko često u radu s djecom provodite aktivnosti u kojima se ističe važnost njegovanja dijalekta?*

U drugom spomenutom pitanju također se pokazalo da najveći broj ispitanika, točnije njih 113 (48,7 %), ponekad uključuje dijalektalne izraze i fraze u pjesmama, pričama i drugim aktivnostima. 53 ispitanika (22,8 %) uključuje ih rijetko, 44 (19 %) ih uključuje često, 14 ispitanika (6 %) nikad, a najmanji broj ispitanika, odnosno njih 8 (3,4 %) uključuje ih vrlo često.

Grafikon 9. *Koliko često uključujete dijalektalne izraze i fraze u pjesmama, pričama i drugim aktivnostima s djecom?*

Sljedeće pitanje vezano uz obilježja dijalekta odgojitelja bilo je otvorenog tipa, a upitani su o tome kojih se dijalektalnih izraza nikad ne odriču i zašto. Većina odgovora bila je vezana uz upitne čestice vezane uz dijalekt – kaj, ča, šta, a u nastavku se nalaze neki od odgovora:

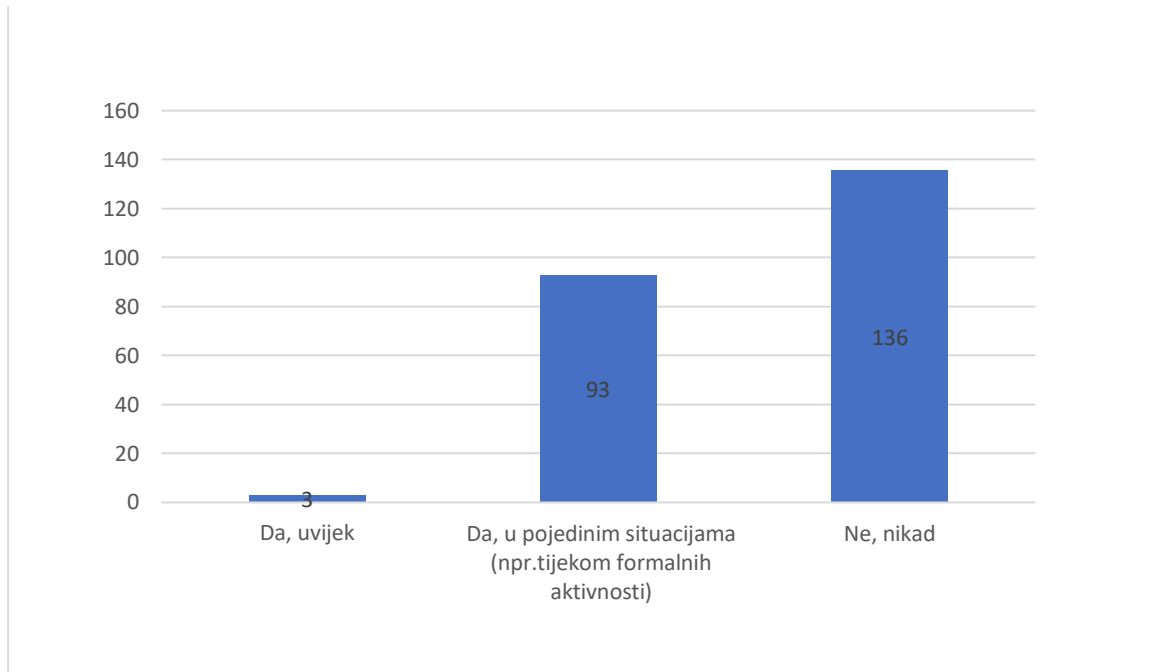
- *Određenih naziva za neke predmete (bavarin, škavacjera, pozdravi (đe si, adio) i slično. Zato jer živimo u kraju gdje se još "starih" riječi govori, odnosno rijeci koje su koristili naše bake i djedovi. Iako su pomalo i one u odumiranju, a to ne želimo. To je bogatstvo našeg jezika.*
- *Ne odričem se uopće dijalektalnog govora, a već sam rekla zašto. To je naša baština, ono po čemu smo posebni, jedinstveni i razlikujemo se od svih drugih. To je naše trajanje u vremenu i kroz vrijeme.*
- *Upitne riječi - kaj si, zakaj i sl. i završetak riječi na -il; kao bil, napravil ili na -el kao srel i slično. Valjda ostavština odrastanja i življenja u ovoj sredini.*
- *Balančana, kriješva, pomadora, krtola, kikara, cukar, itd... ima ih još puno puno Zato sto ih koristim u svakodnevnom govoru i dio su moje komunikacije.*

- *Nije da se ne odričam jednostavno mi to prirodno dođe npr. poput kašika umjesto žlica ali se onda trudim da kažem i žlica drugi puta.*
- *Većinu toga govorim u dijalektu. Trudim se standardnim jezikom. Pa to bude kvazi standardni koji se opet pretvori u dijalektalni.*
- *Imena djece - Zbog toga sto roditelji tako traže a i djeca (pojedina) sama ispravljaju ako im se ime drugacije izgovori.*
- *"Koja je ura?", volim njegovati i dijalektne izraze jer smatram da je važno učiti ih našim jezičnim prostranstvima.*
- *Ikavice, jer mi je to tesko kontrolirati, pojedinih izraza za koje ne znam kako se kazu(marenda, refule..)*
- *- doma (kući) - deklinacija nekih muških imena po A deklinaciji (npr. Vito, Tino, Lovro, Bruno...)*
- *Dijalektne izraze koristim ako se nalaze u književnim djelima. Ponekad nesvjesno kažem zakaj.*
- *Svaki osel na svoj posel, vanjskuš, poplun i slično jer su tako govorili naši preci .*
- *Nazivi povrća i voća. Radi očuvanja naziva koji su kod nas u svakodnevnoj uporabi.*
- *Npr. Kaciola, bavarin, bukalin jer se tim izrazima koriste svi na ovom području*
- *Naziva pojedinih predmeta npr. gumbek, rupčić. Sastavni su dio mog rječnika.*
- *molitva na kajkavskom jeziku prije spavanja djece - katolički smo vrtić*
- *Žbrufador, kariola, kosir, vetura, specifični su za moje područje*
- *Šu (znači hajde, idemo). Skraćena verzija, lakše je reći*
- *Pinjur najčešće haha naprimjer čudno mi je reći vilica*
- *Poštapalica. Nesvjesno ih koristim (Kaj, no...).*
- *Nekih ikavica-di, virujem, vrime itd.*

U sljedećem pitanju ispitanici su bili upitani ispravljaju li dijalektalni govor kod djece, pri čemu su im bila ponuđena tri odgovora – „Da, uvijek“; „Da, u pojedinim situacijama (npr. tijekom formalnih aktivnosti“; „Ne, nikad“. Više od 50 posto ispitanika (58,6 %), odnosno njih 136 odgovorilo je da nikad ne ispravlja dijalektalni govor kod djece. 93 ispitanika (40,1 %) reklo je da takav govor ispravlja u pojedinim situacijama, a 3 ispitanika (1,3 %) se

izjasnilo da uvijek ispravljaju dijalektalni govor kod djece. Navedeni podatci vidljivi su u grafikonu 10.

Grafikon 10. *Ispravljate li dijalektalni govor kod djece?*

Kako bi se dobio dublji uvid u načine ispravljanja govora, ispitanicima je postavljeno sljedeće pitanje otvorenog tipa: „Ukoliko je odgovor na prethodno pitanje potvrđan, na koji način ispravljate dijalektalni govor kod djece?“. Većina ispitanika je ponudila odgovore u kojima se vidi da, kada dijete kaže izraz na dijalektu, oni u razgovoru ponove isti taj izraz na standardnome jeziku. Neki od ostalih primjera su:

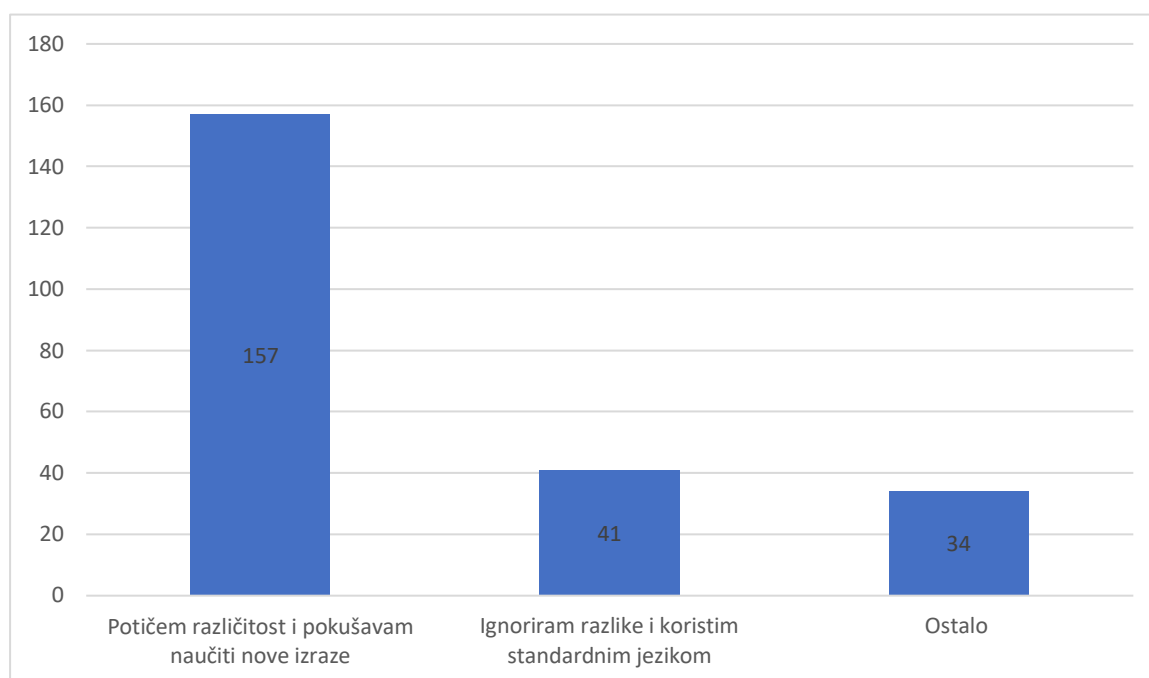
- *Postavljam djeci pitanje da li znaju što znači i da li oni znaju drugu riječ. Npr. botun je rekla djevojčica te su djeca sama rekla da je to gumb, dugme.*
- *Nastojim djetetu objasniti što taj izraz znači i kako ga može zamijeniti standardnim jezikom, bez opominjanja i "ispravljanja"*
- *Mislio si reći da je danas lijepo vrijeme? Kad je dijete upotrijebilo npr. izraz vrime ili vreme*
- *Točno si to rekao, ali kako bi svi shvatili o čemu govoriš koristiti ćemo izraz..*
- *Ispravljam ih samo kad me druga djeca pitaju:, "što je on/ ona rekao/la?"*
- *Kažem npr. - možeš reći tako, ali bilo bi dobro i ovako(dam primjer)*

- *Ako ispravljam samo dam uputu, npr. ne kaže se A? nego molim.*
- *Pitam dijete kako se to još kaže*
- *Ponovim riječ koju je dijete reklo i dodam izjavu: "Razumijem, misliš na...?"*

Kroz sljedeća dva pitanja htjelo se ispitati kako se odgojitelji nose s razlikama u dijalektima u skupini te potiču li dijalektalnu različitost. Prvo pitanje glasilo je: „Kako se nosite s razlikama u dijalektima između vaše djece u skupini?“, a ponuđeni odgovori su bili „Potičem različitost i pokušavam naučiti nove izraze“, „Ignoriram razlike i koristim standardni jezik“ te „Ostalo“, gdje su ispitanici mogli napisati odgovore drugačije od ponuđenih. Rezultati odgovora na pitanje prikazani su u grafikonu 11. 157 ispitanika (67,7 %) izjasnilo se da potiče različitosti, a 41 ispitanik (17, 7 %) naveo je da ignorira razlike i koristi standardni jezik. 34 ispitanika (14,7 %) svoje odgovore su napisali pod „Ostalo“, pri čemu je najviše odgovora naglašavalo da ne postoje dijalektalne razlike u skupini. Neki od ostalih odgovora su:

- *Popričamo o značenju određene riječi i nastavimo komunicirati na standardnom jeziku.*
- *Kad neko dijete kaže riječ s određenog govornog područja prokomentiramo kako bi se to još mogli reći*
- *Ukoliko djeca nisu razumjela što je dijete na dijalektu reklo, ponovim rečenicu kako bi je svi razumjeli*
- *U Zagrebu nemamo takve slučajeve, najčešća riječica je "kaj" ali niti ona nije prečesta. Povremeno imamo djecu iz obitelji porijeklom iz BIH pa onda imamo čak i nerazumljive situacije npr. " nu" - to znači vidi.*
- *U nekim situacijama razgovaramo o različitim izrazima npr kad je dijete izloženo ruganju zbog istih.*
- *U našem kraju je stanovništvo mješanog podrijetla, ali u vrtiću gotovo sva djeca koriste standardni jezik*
- *Zatražim objašnjenje značenja nekih turopoljskih riječi*
- *Razlike su dobre, one nas obogaćuju, no moramo poticati jedni druge na kvalitetno verbalno sporazumijevanje, tj. da ne bude situacija kada ne razumijemo što je sugovornik rekao.*

Grafikon 11. Kako se nosite s razlikama u dijalektima između Vaše djece u skupini?

Drugo pitanje vezano uz dijalektalnu različitost bilo je otvorenog tipa, a od ispitanika se tražilo da navedu primjere u kojima se može vidjeti kako potiču različitost. Na ovo pitanje odgovorilo je 146 ispitanika, a u nastavku se nalaze neki od odgovora:

- *Djeca čiji su roditelji iz različitih krajeva Hrvatske, nekad upotrijebe riječ koju koriste njihovi roditelji ili bake i djedovi, a koju druga djeca ne razumiju...tražim od njih da pojašne drugoj djeci o čemu se radi...i uglavnom dosta dobro to funkcionira...na kraju je i druga djeca upotrijebe u odgovarajućoj situaciji, al s naglaskom “tako bi to Frane rekao”...*
- *Interesantna je pojava kako se u krugu od samo nekoliko kilometara razdvojenosti između pojedinih sela koriste razni izrazi (ili samo naglasak) za iste stvari i pojave. Potičem djecu da ih tako koriste, te da i druge s tim upoznaju. Nastojim posvjestiti kod njih da je svaki od tih izraza pravilan, a usvajanjem novih izraza postajemo bogatiji znanjem.*
- *Dijete može tražiti pomidor, paradajz i pomu, ali ja uvijek za to povrće koristim izraz rajčica. Ne ispravljam djecu. Ako neko dijete pita što je npr. paradajz, objasnim uz*

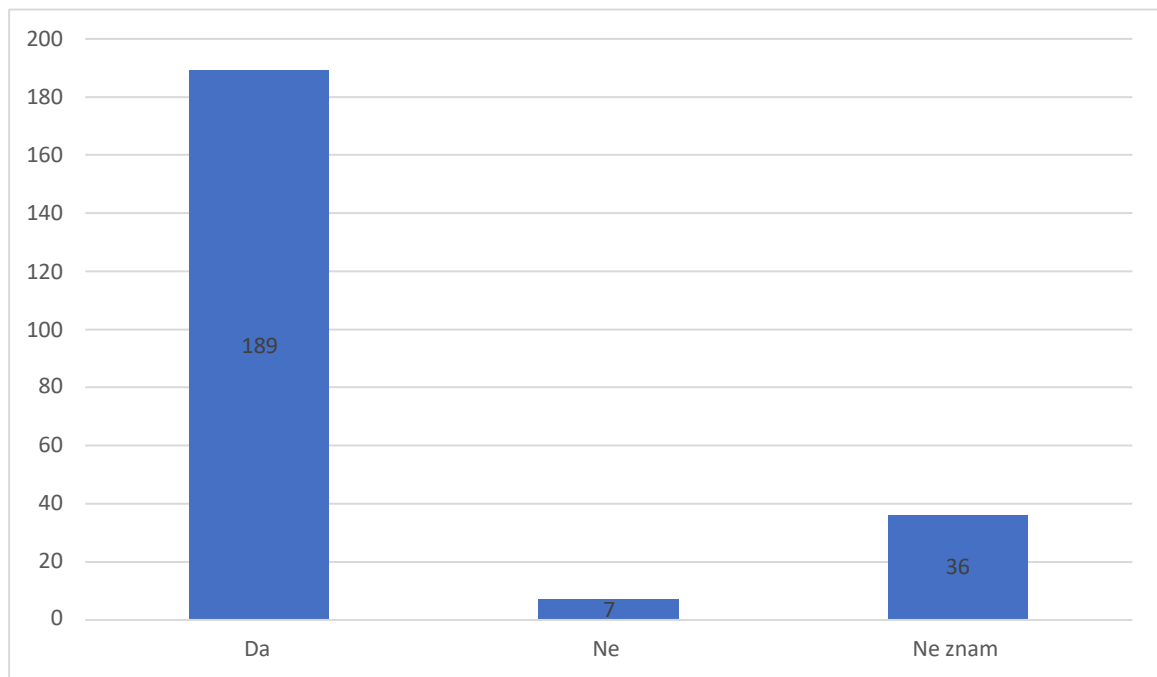
pomoć djeteta koje taj izraz koristi da se u njegovoj obitelji rajčica tako naziva, a kod starije djece povezujemo izraz s mjestom (mjesto gdje žive djed i baka)

- *Pjevanje i recitiranje pjesama različitih dijalekata, priče iz raznih dijelova Hrvatske. Također sam imala priliku u skupini imati djecu iz drugih zemalja (Sirija, Ukrajina), pa sam u suradnji s roditeljima pokušala preko izrade plakata i prezentacije od strane roditelja i djeteta približiti djeci različite jezike i kulturu.*
- *Pokušavamo naučiti nove izraze i riječi u pojedinim situacijama. U skupini često imamo i djecu strance tako da nam nije strano usvajati i rumunjske, ukrajinski, francuske riječi...Prilikom brojanja, pjevanja pjesmicama, čitanja slikovnica i u svakodnevnim životno praktičnim aktivnostima.*
- *Kroz razne projekte ili kroz prepričavanja djece koja su posjetila udaljenu rodbinu ,susretali smo se i s drugim narječjima (međimurskim, južnočakavskim, novoštokavskim) pa smo učili riječi i izgovor , uspoređivali kako se što kaže na drugom dijalektu.*
- *Kada dijete u komunikaciji sa drugom djecom ili samnom koristi dijalektalni govor zamolim ga da ostloj djeci objasni značenje te riječi ili fraze, te potičem djecu da to zapamte i prepoznaju u daljnjoj komunikaciji*
- *Više puta sam iz spontanih poticaja organizirala aktivnosti upravo na temu različitih narječja dijalekata. Djeci je obično najzanimljiviji dalmatinski odnosno čakavski jer se bitno razlikuje, osobito pojedini izrazi.*
- *Jasno mi je da u mojoj skupini ima djece pravoslavne vjeroispovijesti stoga ne ispravljam svaki izraz koji nije na hrvatskom standardnom jeziku. Primjer: supa - juha, činija - posuda..*
- *Trudimo se kroz aktivnosti da netko donese stvari ili ispriča zanimljivosti iz svog kraja. Kao npr. Jedna mama nam je dosla u pakovačkoj nošnji i predstavila način života, govor i sl.*
- *putem različitih igara, gledanjem filmova za djecu koji u sebi imaju istaknute određene dijalekte uz lik u filmu (galeb, kokoš, mačak, magarac - različiti dijalekti)*
- *Djeca kroz igru imenuju predmete/pojave/stvari kako to govore u svom domu nor netko kaže rajčica, netko paradajz, netko pumidora..a svi pokazuju istu fotografiju*
- *Zajedno s djecom pretražujem značenje izraza, riječi i slično kada su mi nepoznati. Kroz razgovor s djecom pokušavam prepoznati što bi neka riječ mogla značiti.*

- *Uglavnom kroz aktivnosti vezane za folklor, ali ima i drugih aktivnosti gdje je vrlo zanimljivo čuti kako se određen predmet zove na određenom dijalektu.*
- *Ponovim termin ili frazu za djetetom i kažem npr. kako je zanimljiv ili simpatičan način kako oni to u obitelji izgovaraju ili pak drugačije zovu*
- *"Teta skosaj mi meso", molim te da mi objasniš što znači skosati, ja ti to ne znam, pa da naučim/o nešto novo..."što trebam učiniti s mesom?"*
- *Na konkretnom primjeru kažem tko se na koji način izrazio ,navedem svoj primjer i objasnim djeci da svi ti izrazi imaju isto značenje.*
- *Djevojčica koja se doselila sa područja Pule učila nas je istarski dijalekt (imala je vodeću ulogu u aktivnosti).*
- *x će nam servirati pijat, a y pjat(djeca su iz dva susjedna mjesta a istu stvar izgovaraju drugačije)*

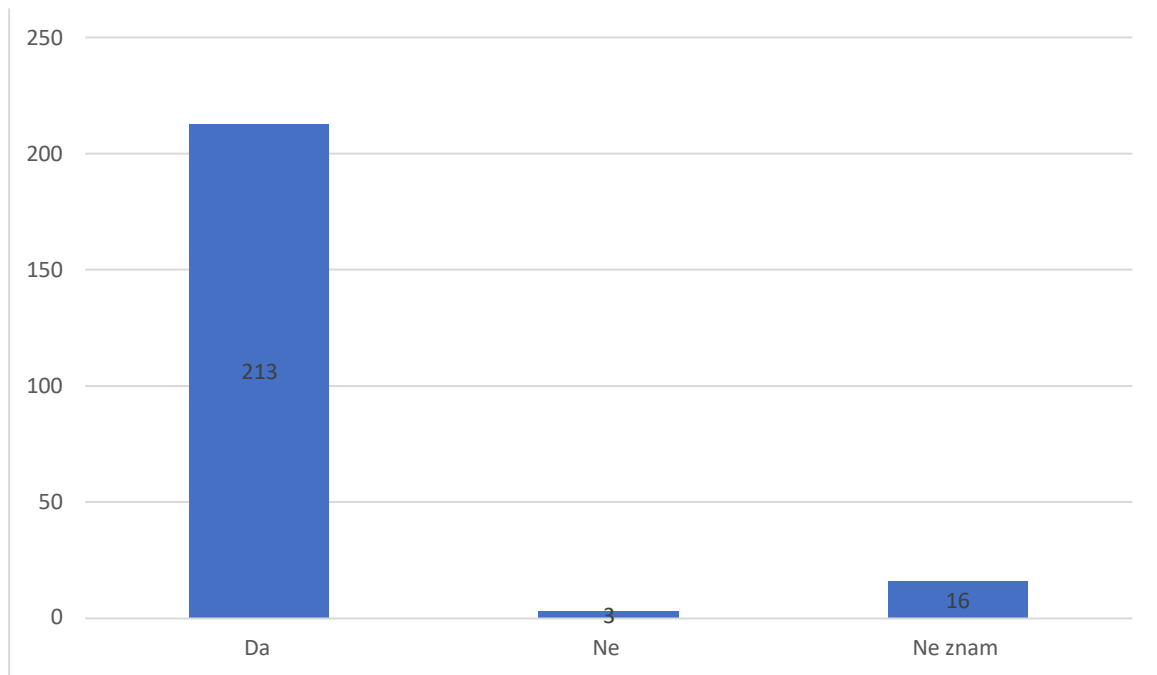
Posljednji odjeljak u anketi vezan je uz samoprocjenu jezičnih kompetencija i potrebe za jezičnom obukom. Prvo pitanje glasilu je: „Smatrate li se adekvatnim govornim modelom, a ponuđeni odgovori su bili „Da“, „Ne“ i „Ne znam“. 189 ispitanika (81,5 %) smatra se adekvatnim govornim modelom, njih 7 (3 %) se ne smatra, a 36 ispitanika (15,5 %) ne znaju jesu li adekvatni govorni modeli. Prikupljeni podatci prikazani su u grafikonu 12.

Grafikon 12. *Smatrate li se adekvatnim govornim modelom?*

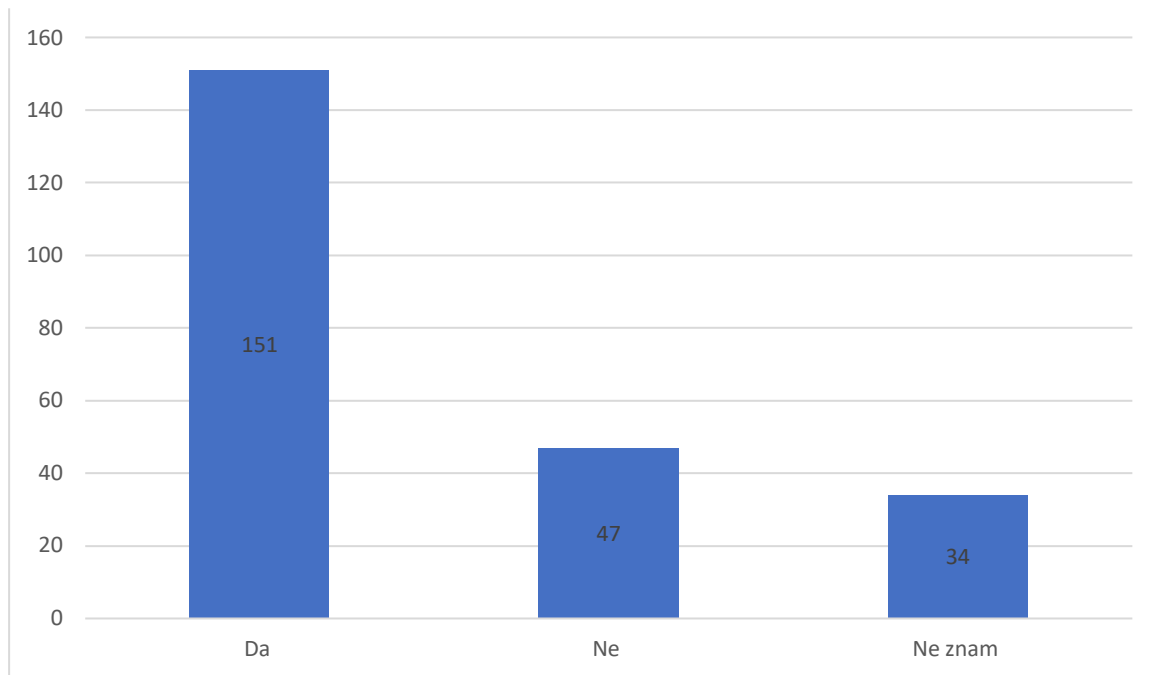
Na grafikonu 13. prikazano je drugo pitanje u zadnjem odjeljku koje je glasilo: „Smatrate li se dovoljno kompetentnima za svakodnevno korištenje hrvatskoga standardnoga jezika u odgojno-obrazovnom radu?“, na što su također bili ponuđeni odgovori „Da“, „Ne“ i „Ne znam“. Velika većina ispitanih, odnosno njih 213 (91,8 %), smatraju se kompetentnima, 3 ispitanika (1,3 %) se ne smatraju, a 16 ispitanika (6,9 %) odgovorilo je da ne zna smatraju li se dovoljno kompetentnima za svakodnevno korištenje standardnoga jezika u radu.

Grafikon 13. *Smatrate li se dovoljno kompetentnima za svakodnevno korištenje hrvatskoga standardnoga jezika u odgojno-obrazovnom radu?*

Trećim pitanjem u spomenutom odjeljku željelo se saznati od ispitanika smatraju li da bi bilo korisno imati edukaciju o korištenju hrvatskoga standardnoga jezika u odgojno-obrazovnom radu. Ponuđeni odgovori bili su jednaki kao i kod prethodna dva pitanja, a odgovor „Da“ dao je 151 ispitanik (65,1 %), „Ne“ je odgovorilo njih 47 (20,3 %), dok je odgovor „Ne znam“ dalo 34 ispitanika (14,7 %). Grafikon 14. prikazuje navedene podatke.

Grafikon 14. *Smatrate li da bi bilo korisno imati edukaciju o korištenju hrvatskoga standardnoga jezika u odgojno-obrazovnom radu?*

Naposljetku, zadnjim pitanjem u anketi ispitanicima se dala mogućnost da napišu još nešto vezano uz temu što smatraju važnim, a da nije spomenuto u upitniku. U nastavku su izdvojeni neki od odgovora, u kojima se vidi polaritet između onih koji dijalekt u neposrednom odgojno-obrazovnom radu smatraju prihvatljivim i onih koji misle da bi se trebao koristiti izričito standardni jezik:

- *Predlažem uvođenje edukacija o hrvatskom standardnom jeziku za odgojitelje u sklopu obavezne godišnje satnice ostalih poslova odgojitelja. Naime, neka djeca u obiteljskom okruženju slušaju samo dijalektalni govor dok uz animirane filmove (i You tube gluposti) engleski jezik. Tako sve češće odgojno-obrazovna ustanova postaje jedino mjesto gdje su djeca u kontaktu sa standardnim jezikom koji je, po mom mišljenju, često loš u gramatici i izgovoru. Također, dobro bi došla i poneka edukacija o provođenju aktivnosti na temu dijalektalnog govora.*
- *Često se u radu susrećem s djecom koja imaju problem izražavanja, ponekad i razumijevanja govora, što često izaziva kod djece emociionalne probleme i frustraciju. Smatram da kod djece treba prihvatiti svaku inicijativu za komunikacijom, a ne inzistirati na jednom od oblika jezika. Zanimljiva mi je ova*

tema, ponekad popratim raspravu stručnjaka na ovu temu i primjetila sam podijeljena mišljenja kod njih.

- Držim kako je tema vrlo važna, a granice između prihvatljivog njegovanja dijalekta i hrvatskog standarda mekane. Na žalost, djece iz kajkavskog podneblja imaju znatnih teškoća u svladavanju hrvatskog standardnog književnog jezika i na tom području treba raditi. To naravno ne znači da se dijalekt može i smije zaboravit.*
- Smatram da bi trebalo što više poticati izvorni govor područja u kojem se nalazimo. Sa djecom bi se više trebalo pričati na dijalektu kako bi se taj govor prenosio na nove generacije. U svom ću radu svakako nastaviti njegovati čakavicu i ikavski dijalekt.*
- Osobno smatram da osoba koja ne vlada hrvatskim standardnim jezikom ne bi trebala uopće raditi u odgojno-obrazovnom radu. Dijalekt je nešto što je svakako potrebno njegovati pogotovu ako su djeca izvorni govornici. Dati im na važnosti i potaknuti ih da očuvaju govor koji se nažalost gubi.*
- S obzirom da radim u jednom zagrebačkom vrtiću smatram da bi odgojitelji i stručni suradnici trebali koristiti hr standardni jezik u govoru i pismu jer smo ipak mi odgojno obrazovna ustanova*
- Dijelekt treba njegovati, ali u radu s djecom treba koristiti hrvatski standardni jezik kao prioritetni oblik jezične komunikacije.*
- Puno odgojiteljica se ne služi Hrvatskim standardnim jezikom ,a kako smo mi govorni uzori djeci,smatram da je to izuzetno važno.*

5. Rasprava i zaključak

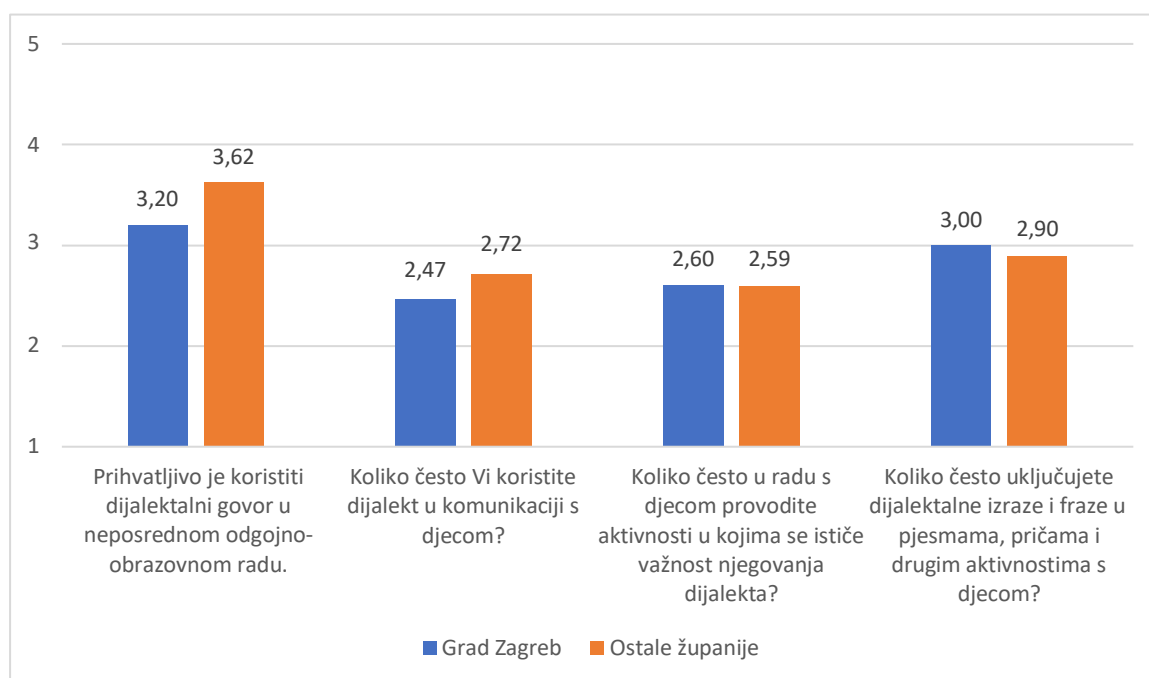
Ovo istraživanje donijelo je uvid u obilježja dijalekta odgojitelja u njihovom neposrednom odgojno-obrazovnom radu, uključujući njihova mišljenja, stavove te učestalost i način upotrebe dijalekta. Iako se većina odgojitelja prvotno izjasnila da u svom radu koriste izričito standardni jezik, analizom ostalih odgovora uočava se da ipak više kombiniraju dijalekt i standardni jezik. Također, pokazalo se da se odgojitelji ponašaju u skladu s teorijskim napomenama spomenutim u ovom radu, prema kojima djeca uče oponošajući. Naime, većina odgojitelja izjasnila se da ne ispravljaju dijalektalni govor kod djece, već

ponove isti izraz na standardnom jeziku, kako bi ga djeca mogla naučiti i oponašati. Isto tako, pokazalo se da odgojitelji većinom ponekad provode aktivnosti u kojima se ističe važnost njegovanja dijalekta te uključuju dijalektalne izraze i fraze u pjesmama i pričama. Drugi odgovori pokazali su da dijalekt koriste najčešće u spontanoj komunikaciji s djecom, kako bi stvorili bliskost i toplinu te njegovali tradiciju. Ovim istraživanjem ustanovljeno je i da se velika većina odgojitelja smatra adekvatnim govornim modelom te da se smatraju dovoljno kompetentnima za svakodnevno korištenje hrvatskoga standardnoga jezika u odgojno-obrazovnom radu. Ipak, velika većina smatra i da bi bilo korisno imati edukaciju o korištenju standardnoga jezika u odgojno-obrazovnom radu.

Prije same provedbe istraživanja postavljene su četiri hipoteze. Hipoteza 1 (H1) glasila je: *Odgojitelji smatraju prihvatljivim korištenje dijalektalnog govora u neposrednom odgojno-obrazovnom radu.* Temeljem proučenih rezultata, vidljivo je da se najveći broj ispitanika djelomično slaže (34,9 %) ili u potpunosti slaže (25 %) s ovom tvrdnjom, čime je ova hipoteza potvrđena.

Nadalje, istraživanjem se htjelo utvrditi koriste li se odgojitelji dijalektom jednako u Gradu Zagrebu i u ostalim županijama, stoga je postavljena hipoteza 2 (H2): *Odgojitelji iz drugih županija se više koriste dijalektom u neposrednom odgojno-obrazovnom radu (komunikacija, aktivnosti) nego odgojitelji s područja Grada Zagreba.* Analizom prikupljenih podataka može se ustanoviti da je hipoteza djelomično potvrđena, što je vidljivo iz podataka u grafikonu 15. Naime, zanimljivo je vidjeti da odgojitelji iz Grada Zagreba manje prihvatljivim smatraju korištenje dijalektalnog govora u neposrednom odgojno-obrazovnom radu te rjeđe koriste dijalekt u komunikaciji s djecom nego odgojitelji iz ostalih županija. No, s druge strane, odgojitelji iz Grada Zagreba češće provode aktivnosti u kojima se ističe važnost njegovanja dijalekta te uključuju dijalektalne izraze i fraze u pjesmama i pričama. Dakle, odgojitelji iz drugih županija češće dijalekt koriste u neformalnoj komunikaciji s djecom, dok ga odgojitelji iz Grada Zagreba većinom koriste kroz ciljane aktivnosti vezane uz dijalekt.

Grafikon 15. *Dijalekt u Gradu Zagrebu i ostalim županijama*

Treća postavljena hipoteza (H3) bila je: *Odgovitelji se ne smatraju dovoljno kompetentnima za svakodnevno korištenje hrvatskoga standardnoga jezika u odgojno-obrazovnom radu.* Analizom odgovora utvrđeno je da hipoteza nije potvrđena, s obzirom na to da se, upravo suprotno, 91,8 % ispitanika smatra dovoljno kompetentnima za korištenje hrvatskoga standardnoga jezika u svom radu.

Naposljetku, postavljena je četvrta hipoteza (H4): *Odgovitelji potiču različitost u dijalektima između djece u skupini te ne ispravljaju dijalektalni govor.* Većina ispitanika (58,6 %) izjasnila se da nikad ne ispravlja dijalektalni govor kod djece te je, isto tako, većina njih (67,7 %) rekla kako potiče dijalektalne različitosti između djece u skupini pa se zaključuje da je ova hipoteza također potvrđena.

Zaključno, provedeno istraživanje pokazuje da, iako većina odgojitelja izjavljuje da preferira korištenje standardnog jezika, stvarna komunikacija često uključuje kombinaciju dijalekta i standardnog jezika. Ova dinamika komunikacije upućuje na to da su odgojitelji svjesni svoga govora te shvaćaju da različite situacije zahtijevaju i korištenje različitih jezičnih idioma, što Pavličević-Franić (2005) naglašava kao bitnu stavku istančanog jezičnoga izražavanja.

Istraživanje je potvrdilo da odgojitelji često koriste dijalekt u neformalnoj komunikaciji s djecom kako bi stvorili osjećaj bliskosti i topline te kako bi njegovali tradiciju. Većina

odgojitelja ne ispravlja dijalektalni govor kod djece, već, naprotiv, potične dijalektalne različitosti među njima. Ovi nalazi sugeriraju da odgojitelji svjesno koriste dijalekt kao sredstvo za povezivanje s djecom te potiču različitost i bogatstvo jezičnih iskustava.

Važno je napomenuti da većina odgojitelja smatra sebe kompetentnima za svakodnevno korištenje standardnog jezika u svom radu. Međutim, većina njih također podržava ideju o edukaciji o korištenju standardnog jezika u odgojno-obrazovnom radu. Ovo upućuje na važnost kontinuiranog profesionalnog usavršavanja kako bi odgojitelji mogli pružiti najbolju jezičnu podršku djeci.

Kroz sve aspekte istraživanja, ova studija osvjetljava složenost i raznolikost komunikacije odgojitelja s djecom u kontekstu dijalekta. Njeni zaključci potiču daljnje razmišljanje o primjeni tih spoznaja u praksi, kao i o potrebama za kontinuiranim obrazovanjem odgojitelja kako bi se osigurao najbolji jezični razvoj djece u raznolikim jezičnim okružjima.

Konačno, važno je postići ravnotežu između očuvanja dijalekta kao kulturnog blaga i promocije standardnoga jezika za jasnu i efikasnu komunikaciju. Takav pristup osigurava sveobuhvatno jezično obrazovanje djece i podržava njihov uspješan razvoj.

6. Literatura

- Aladrović Slovaček, K. (2019). *Od usvajanja do učenja hrvatskoga jezika*. Zagreb: Alfa.
- Apel, K. i Masterson, J.J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do šeste godine: Od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti – potpuni vodič za roditelje i odgojitelje*. Zagreb: Ostvarenje.
- Europska Komisija. (2006). *The Key Competences for Lifelong Learning – A European Framework*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. (2023). *O hrvatskome jeziku*. Preuzeto s <http://ihjj.hr/stranica/o-hrvatskome-jeziku/26/>
- JEZIK.HRvatski: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. (2023). *Hrvatska narječja*. Preuzeto s <https://jezik.hr/hrvatska-narjecja.html>
- Katičić, R. (2013). *Hrvatski jezik*. Zagreb: Školska knjiga.
- Kuvač, J. i Palmović, M. (2007). *Metodologija istraživanja dječjega jezika*. Zagreb: Naklada Slap.
- Lučić, K. (2007). Odgojiteljska profesija u suvremenoj odgojno-obrazovnoj ustanovi. *Odgojne znanosti*, 9 (1 (13)), 151-165. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/20837>
- Mehkek, M. (2020). GOVORI PODRAVSKOGA DIJALEKTA – PROJEKTN A AKTIVNOST U DJEČJIM VRTIĆIMA. *Kaj*, 53 (246) (1-2 (362-363)), 105-119. Preuzeto s <https://doi.org/10.32004/k.53.1-2.2>
- Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb: Alfa.
- Pavličević-Franić, D. (2006). Jezičnost i međujezičnost između sustava, podsustava i komunikacije. *Lahor*, 1 (1), 1-14. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/10362>
- Petrović-Sočo, B. (1997). *Dijete, odgajatelj i slikovnica*. Zagreb: Alinea.
- Samardžija, M. (1999). *Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Šego, J. (2009). UTJECAJ OKOLINE NA GOVORNO-KOMUNIKACIJSKU KOMPETENCIJU DJECE; JEZIČNE IGRE KAO POTICAJ DJEČJEMU GOVORNOM RAZVOJU. *Govor*, 26 (2), 119-149. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/165964>
- Špiranec, I. (2010) Tko se boji dvojezičnosti još (definiranje dvojezičnosti)?. *Strani jezici: časopis za unapređenje nastave stranih jezika*, 3 9(1-2), 9-28. Preuzeto s https://stranijezici.ffzg.unizg.hr/wp-content/uploads/2019/06/SJ_39_1-2_1.pdf
- Težak, S. i Babić, S. (1992). *Gramatika hrvatskog jezika: priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Tutnjević, S. i Savić, M. (2019). *Usvajanje jezika: Uvod u razvojnu psiholingvistiku*. Banja Luka: Filozofski Fakultet.

Velički, V. (2009). POTICANJE GOVORA U KONTEKSTU ZADOVOLJENJA DJEČJIH POTREBA U SUVREMENOM DJEČJEM VRTIĆU. *Metodika*, 10 (18), 80-91. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/40817>

Velički, V. i Katarinčić, I. (2011). *Stihovi u pokretu: Malešnice i igre prstima kao poticaj za govor*. Zagreb: Alfa.

Vignjević, J. (2020). Upute za dobar govor u odgajanju i obrazovanju - Nadahnute Kvintilijanovim i Marulićevim mislima. *Nova prisutnost*, XVIII (2), 325-338. Preuzeto s <https://doi.org/10.31192/np.18.2.7>

Vrsaljko, S. i Paleka, P. (2018). Pregled ranoga govorno-jezičnoga razvoja. *Magistra Iadertina*, 13 (1), 139-159. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/217843>

Zeba, R. (2015). *Značenje govora u ranom odgoju i obrazovanju*. Preuzeto s: <https://logoped-zeba.com.hr/znacenje-govora-u-ranom-odgoju-i-obrazovanju/>

7. Prilozi i dodatci

7.1. Anketni upitnik *Dijalekt u govoru odgojitelja*

Dijalekt u govoru odgojitelja

Poštovani odgojitelji/ce,

Molim Vas da sudjelujete u istraživačkoj studiji koja se provodi u sklopu diplomskog rada na temu "Obilježja dijalekta u govoru odgojitelja u neposrednom odgojno-obrazovnom radu", pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Katarine Aladrović Slovaček. Cilj ove ankete je prikupiti podatke o upotrebi dijalekta u Vašem govoru kao odgojitelja te istražiti njegovu važnost i utjecaj na komunikaciju u odgojno-obrazovnom radu.

Vaši odgovori će biti obrađeni anonimno i koristit će se isključivo u svrhu istraživanja. Molimo Vas da iskreno odgovarate na sva postavljena pitanja. Anketa se sastoji od 4 odjeljka i trebalo bi Vam otprilike 5-10 minuta za ispunjavanje.

Prilikom ispunjavanja ankete, možete odabrati samo jedan odgovor ili unijeti tekstualni odgovor, ovisno o zahtjevu pitanja. Sve Vaše informacije bit će tretirane povjerljivo i neće biti dijeljene s trećim stranama.

Vaše sudjelovanje je dobrovoljno i možete se povući iz istraživanja u bilo kojem trenutku bez ikakvih posljedica. Vaša suradnja u ovom istraživanju je izuzetno važna i cijenimo Vaše vrijeme i trud koji ulažete.

Nakon što analiziramo rezultate istraživanja i završimo diplomski rad, bit ćemo vam zahvalni na vašem sudjelovanju. Ako želite, možete nam ostaviti svoju adresu e-pošte na kraju ankete, tako da vam možemo poslati sažetak rezultata istraživanja kad bude gotov. Vaši podaci će se koristiti isključivo u tu svrhu i neće biti povezani s vašim odgovorima ili identitetom.

Ako imate bilo kakva dodatna pitanja ili nedoumice, slobodno me kontaktirajte na sljedećoj adresi e-pošte: kakrncevic@gmail.com

Hvala Vam unaprijed na Vašem sudjelovanju i pomoći u istraživanju.

S poštovanjem,

Katarina Krnčević

Učiteljski fakultet Zagreb Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

1. Spol*
 - Muškarac
 - Žena
 - Ostalo

2. Razina obrazovanja*
 - Preddiplomski studij
 - Diplomski studij
 - Doktorski studij ili specijalistički magisterij
 - Ostalo:

3. Koliko godina radite u odgojno-obrazovnom sustavu?*

 - Manje od 5 godina
 - 5-10 godina
 - 10-20 godina
 - Više od 20 godina

4. S kojom dobnom skupinom djece trenutno radite?*

 - Mlađa jaslička
 - Mješovita jaslička
 - Starija jaslička
 - Mlađa vrtićka
 - Srednja vrtićka
 - Starija vrtićka
 - Mješovita vrtićka
 - Predškolska

5. Iz koje županije dolazite?*

 - Bjelovarsko-bilogorska
 - Brodsko-posavska
 - Dubrovačko-neretvanska
 - Istarska
 - Koprivničko-križevačka

- Krapinsko-zagorska
- Ličko-senjska
- Međimurska
- Osječko-baranjska
- Požeško-slavonska
- Primorsko-goranska
- Sisačko-moslavačka
- Splitsko-dalmatinska
- Šibensko-kninska
- Varaždinska
- Virovitičko-podravska
- Vukovarsko-srijemska
- Zadarska
- Zagrebačka
- Grad Zagreb

Jezik u Vašem radnom okruženju: Dijalekti, jezični oblici i odstupanja

6. Kojim se dijalektom govori na području na kojemu radite?*
7. Koji oblik jezika Vi koristite?*
8. U čemu se u Vašem govoru najviše izražava odstupanje od hrvatskoga standardnoga jezika? (Npr. korištenje ikavice ili ekavice, padeži ili naglasci drugačiji od standardnoga jezika i slično)

Dijalekt u neposrednom odgojno-obrazovnom radu

Molimo Vas da na prva dva pitanja u ovom odjeljku ocijenite svoju razinu suglasnosti s navedenim izjavama koristeći Likertovu ljestvicu od 1 do 5, pri čemu brojevi označavaju sljedeće:

1. Nimalo se ne slažem
2. Djelomično se ne slažem
3. Ni slažem se ni ne slažem se
4. Djelomično se slažem
5. U potpunosti se slažem

9. Odgojitelji bi se trebali koristiti isključivo standardnim jezikom u komunikaciji s djecom.*

Nimalo se ne slažem

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

U potpunosti se slažem

10. Prihvatljivo je koristiti dijalektalni govor u neposrednom odgojno-obrazovnom radu.*

Nimalo se ne slažem

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

U potpunosti se slažem

11. Koliko često Vi koristite dijalekt u komunikaciji s djecom?*

- Nikad
- Rijetko
- Povremeno
- Često
- Uvijek

12. Zašto koristite (ako ga koristite) dijalekt u neposrednom odgojno-obrazovnom radu?

13. Koliko često u radu s djecom provodite aktivnosti u kojima se ističe važnost njegovanja dijalekta?*

- Vrlo često
- Često
- Ponekad
- Rijetko

- Nikad

14. Koliko često uključujete dijalektalne izraze i fraze u pjesmama, pričama i drugim aktivnostima s djecom?*

- Vrlo često
- Ponekad
- Rijetko
- Nikad

15. Kojih se dijalektalnih izraza nikada ne odričete? Zašto?*

16. Ispravljate li dijalektalni govor kod djece?*

- Da, uvijek
- Da, u pojedinim situacijama (npr. tijekom formalnih aktivnosti)
- Ne, nikad

17. Ukoliko je odgovor na prethodno pitanje potvrđan, na koji način ispravljate dijalektalni govor kod djece?

18. Kako se nosite s razlikama u dijalektima između Vaše djece u skupini?*

- Potičem različitost i pokušavam naučiti nove izraze
- Ignoriram razlike i koristim standardni jezik
- Ostalo:

19. Molimo Vas, navedite primjere u kojima se može vidjeti kako potičete različitost.

Samoprocjena govornih kompetencija i potreba za jezičnom obukom

20. Smatrate li se adekvatnim govornim modelom?*

- Da
- Ne
- Ne znam

21. Smatrate li se dovoljno kompetentnima za svakodnevno korištenje hrvatskoga standardnoga jezika u odgojno-obrazovnom radu?*

- Da
- Ne
- Ne znam

22. Smatrate li da bi bilo korisno imati obuku o korištenju hrvatskoga standardnoga jezika u odgojno-obrazovnom radu?*

- Da
- Ne
- Ne znam

23. Ako želite, napišite još nešto vezano uz ovu temu što smatrate važnim, a da nije spomenuto u upitniku.

7.2. Popis grafikona

Grafikon 15. *Raspodjela ispitanika s obzirom na mjesto stanovanja*

Grafikon 16. *Kojim se dijalektom govori na području na kojem radite?*

Grafikon 17. *Koji oblik jezika Vi koristite u neposrednom radu?*

Grafikon 18. *U čemu se u Vašem govoru najviše izražava odstupanje od hrvatskoga standardnoga jezika? (Npr. korištenje ikavice ili ekavice, padeži ili naglasci drugačiji od standardnoga jezika i slično)*

Grafikon 19. *Odgojitelji bi se trebali koristiti isključivo standardnim jezikom u komunikaciji s djecom.*

Grafikon 20. *Prihvatljivo je koristiti dijalektalni govor u neposrednom odgojno-obrazovnom radu.*

Grafikon 21. *Koliko često Vi koristite dijalekt u komunikaciji s djecom?*

Grafikon 22. *Koliko često u radu s djecom provodite aktivnosti u kojima se ističe važnost njegovanja dijalekta?*

Grafikon 23. *Koliko često uključujete dijalektalne izraze i fraze u pjesmama, pričama i drugim aktivnostima s djecom?*

Grafikon 24. *Ispravljate li dijalektalni govor kod djece?*

Grafikon 25. *Kako se nosite s razlikama u dijalektima između Vaše djece u skupini?*

Grafikon 26. *Smatrate li se adekvatnim govornim modelom?*

Grafikon 27. *Smatrate li se dovoljno kompetentnima za svakodnevno korištenje hrvatskoga standardnoga jezika u odgojno-obrazovnom radu?*

Grafikon 28. *Smatrate li da bi bilo korisno imati edukaciju o korištenju hrvatskoga standardnoga jezika u odgojno-obrazovnom radu?*

Grafikon 15. *Dijalekt u Gradu Zagrebu i ostalim županijama*

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)